

Kultūras ministrija

Sabiedrības integrācijas fonds

ĀRZEMJU PIEREDZE

atbalsta sniegšanā jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes gatavojoties un uzsākot patstāvīgu dzīvi, kā arī pēcaprūpes atbalsts

Šī darba mērķis ir ar dažādiem paņēmieniem (t.sk. intervijas ar aprūpes speciālistiem un jauniešiem, kas paši bijuši ārpusģimenes aprūpē, mājaslapu, pētījumu u.c. dokumentu apskats) apzināt praksi un pieredzi, kas dažādās valstīs darbojas atbalsta sniegšanā jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes, gatavojoties un uzsākot patstāvīgu dzīvi, kā arī sniedzot pēcaprūpes atbalstu, lai atrastu labas idejas, ko varētu un vajadzētu pārņemt arī Latvijā, kā arī pamanītu problēmas un kļūdas, ko noteikti nedrīkst pieļaut vai atstāt bez ievēribas arī pie mums.

Tas ne vienmēr nozīmē lielus izdevumus un izmaiņas likumdošanā. Protams, ideālā variantā tas būtu esošā valsts un pašvaldības atbalsta palielinājums un jaunu pakalpojumu ieviešana šai mērķa grupai. Taču, kā liecina citu valstu pieredze, svarīga ir arī pašu jauniešu iesaiste, savstarpējo atbalsta tīklu veidošana, kā arī dažādu nevalstisko organizāciju un sabiedrības atbalstoša iesaiste kopumā.

Valstīs darbojas dažādas ārpusģimenes aprūpes formas – audžuģimenes vai aizbildnība (galvenokārt radniecīgo aizbildņu ģimenes), bērnu aprūpes iestādes, grupu un ģimeņu mājas u.tml., tai skaitā atsevišķās valstīs ir īpašas programmas bērniem ar uzvedības problēmām vai veselības traucējumiem, vai citām specifiskām mērķa grupām. Dažādas ārpusģimenes aprūpes un atbalsta pakalpojumus nodrošina gan valsts un pašvaldību iestādes, gan arī nevalstiskas organizācijas un citi pakalpojumu sniedzēji; tas var būt īstermiņa vai ilgtermiņa atbalsts. Tāpat arī 18 gadi ir parastais vecums, kad jauniešis var uzsākt patstāvīgu dzīvi.

2018.gadā Starptautiskā SOS bērnu ciematu asociācija sagatavoja ziņojumu “PIENĀCĪGAS KVALITĀTES NODARBINĀTĪBAS IESPĒJAS UN SOCIĀLĀ AIZSARDZĪBA JAUNIEŠIEM, KAS UZSĀK PATSTĀVĪGU DZĪVI PĒC ĀRPUSĢIMENES APRŪPES — trūkumi un iespējas 12 pasaules valstīs” (“DECENT WORK AND SOCIAL PROTECTION FOR YOUNG PEOPLE LEAVING CARE - Gaps and Responses in 12 Countries Worldwide” <https://www.mynewsdesk.com/se/sos-barnbyar/documents/leaving-care-77374>), kas balstīts uz 2016-2017.g. veiktiem pētījumiem, iesaistot arī pašus jauniešus. Trīs Eiropas valstis, kuru situācija apskatīta šajā ziņojumā, ir Kosova, Horvātija un Itālija. Pēdējās divas esam izvēlējušies arī mūsu ekspertu intervijām. Tāpat arī ekspertu intervijas veicām ar Igaunijas, Vācijas un Skotijas pārstāvjiem (pēdējā gadījumā apskatīta arī plašāka informācija par sistēmu Apvienotajā Karalistē kopumā).

Nobeigumā papildus pievienotas arī vairākas interesantas un pārņemšanas vērtas iniciatīvas no citām valstīm, kā arī informācija par starptautiskiem sadarbības tīkliem.

HORVĀTIJA

Kopējais iedzīvotāju skaits: 4,2 miljoni (2015. gads);

Bērnu skaits (vecumā no 0 līdz 18 gadiem): 775000 jeb 18,5% no iedzīvotāju kopskaita (2015);

Bērnu skaits alternatīvajā aprūpē: 3,500;

Jaunieši, kas uzsāk patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes: nav oficiālu datu, bet atbilstoši 2016. g.

Tiesībsarga biroja pārskatam 482 bērni un jaunieši atstājuši aprūpi viena gada laikā, t.sk. 136 pārcelti uz cita veida aprūpi (t.i., no audžuģimenes uz institucionālo aprūpi);

Kopējais bezdarba līmenis: 13.5% (2016);

Jauniešu bezdarbs (vecumā no 15 līdz 24 gadiem): 33% (2016);

Jaunieši, kas nav iesaistīti izglītībā, nodarbinātībā vai apmācībā (NEET): 24.2% (2015)

*Izmantota karte no tīmekļvietas <https://www.openingdoors.eu/where-the-campaign-operates/>

Horvātijā jaunieši kļūst par pieaugušo 18 gadu vecumā. Tad viņš var pretendēt uz sociālā dienesta atbalstu problēmsituācijās, gluži tāpat kā jebkurš cits valsts iedzīvotājs. Pētījumi liecina, ka vairumā gadījumu jaunieši ārpusģimenes aprūpes laikā tomēr neapgūst nepieciešamās prasmes, lai paši atrastu dzīvesvietu un darbu, lai varētu uzsākt patstāvīgu dzīvi un veiksmīgi integrēties sabiedrībā.

Runājot par jauniešiem, kas priekšlaikus pārtrauc mācības, Horvātijai Eiropas Savienības ietvaros ir salīdzinoši viszemākais procentuālais rādītājs (2015.g. tikai 2,8%). Taču sasniegtā izglītības līmeņa rādītājs ārpusģimenes aprūpē esošiem jauniešiem diemžēl ir krietni zemāks par vidējo – ja 58% jauniešu absolvē skolu ar vidējā līmeņa izglītību (t.i., atbilstošu, lai iestātos augstskolā), tad no aprūpes beidzējiem vidējo izglītību iegūst tikai 26%. Savukārt pamatzglītības rādītājos procenti attiecīgi ir 41% un 69% - tātad lielāks skaits aprūpes beidzēju ir ieguvuši tikai zemāka līmeņa izglītību.

Ierobežotie dati atklāj dažus ilustratīvus secinājumus, kas liecina, ka **aprūpes beidzēji, visbiežāk iegūst vidējo profesionālo izglītību**, mācoties tādās nozarēs kā pakalpojumi, komercija un inženierzinātnes. No tiem, kuri ieguvuši augstāko izglītību, lielākā daļa mācību laikā saņēma stipendijas (73% salīdzinājumā ar 16% no visiem studentiem). SOS bērnu ciematu asociācijas pētījuma intervijas apstiprināja, ka jaunieši, kas atrodas ārpusģimenes aprūpē, tiek mudināti izvēlēties profesionālo apmācību. Tas tiek pamatots gan vēsturiski zemākā mācību sniegumā, gan uzskatos, ka profesionālās kvalifikācijas nodrošinās darbu ātrāk nekā akadēmiskās zināšanas.

Pētījuma intervijas liecina, ka bieži jaunieši ar aprūpes pieredzi vēlāk kļūst bezdarbnieki vai strādā neoficiāli un/vai strādā būvniecībā vai pakalpojumu nozarē. Bieži tās ir zemāk apmaksātas, nestabilas darba vietas privātajā sektorā. Jauniešu nodarbinātības iespējas vēl vairāk ierobežo svešvalodu prasmju trūkums, autovadītāja apliecības neesamība un salīdzinoši ierobežoti sociālie tīkli. **Aprūpi pametušie var saskarties ar diskrimināciju un stigmatizāciju darba vietā. Tas daudziem liek slēpt savu aprūpes vēsturi no darba devējiem.**

Jo īpaši šīs mērķgrupas kontekstā **svarīgi arī ievērot jēdzienu “pienācīgs darbs”** (angl. *decent work*) - minimālā alga, kas spētu nodrošināt pienācīgu iztiku, sociālā aizsardzība, darba ņēmēju cieņas aizsardzība, tiesības uz pārstāvību un koplīgumiem, darba drošība u.tml. Privātajā sektorā bieži tiek pārkāptas likumīgi garantētās tiesības, netiek ievērotas minimālās algas prasības un līgumos noteiktais.

Horvātijā jauniešiem palīdz Nodarbinātības valsts dienests, ir izveidotas dažādas stratēģijas, kurās var iekļauties arī ārpusģimenes aprūpi beigušie. Diemžēl bieži šie pasākumi ir orientēti uz ilgstošajiem bezdarbniekiem un vairāk ir kā īslaicīgas programmas darba meklētāju aktivizēšanai, bet nav vērsti uz ilgtermiņa darba atrašanu un jauniešu iespēju veicināšanu darba tirgū.

Arī Horvātija, tāpat kā Latvija, īsteno **Eiropas Savienības Jauniešu garantijas iniciatīvas**, kas pieejamas jauniešiem līdz 29 gadu vecumam, un kļuvušas par nozīmīgu atbalstu arī jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes. Apzinot ieguvumus no dalības šajos pasākumos, jaunieši min **uzlabojumus attiecībā uz savu psihoemocionālo labsajūtu un labāku izpratni par darba tirgu**. Kā ilgtermiņa rezultāti tika definēta **jaunu prasmju (piem., komunikācijas prasmju) attīstība un palielinātas iespējas atrast darbu**. Jaunieši pēc ārpusģimenes aprūpes kā galveno ieguvumu no Jauniešu garantijas minēja **finansiālo nodrošinājumu, kas saistīts ar regulāriem maksājumiem**, jo pēc aprūpes atstāšanas viņi bieži saskaras ar finansiālām problēmām. Tomēr jaunieši arī ziņoja, ka dēļ atrašanās ārpusģimenes aprūpē viņi darba vidē bieži jūtas stigmatizēti, tāpēc lūdza ievērot **stingrākus personas datu aizsardzības noteikumus**.

Nodarbinātības valsts dienests (NVD) ļauj jauniešiem vieglāk piekļūt aktīvām darba tirgus programmām, kā arī **viņiem tiek nodrošināts īpašs konsultants nodarbinātības jautājumos**, kurš var sniegt informāciju par darba tirgus apstākļiem un konsultēt par darba meklēšanu. NVD piedāvā arī finansiālu atbalstu darba devējiem, kuri vismaz uz vienu gadu pieņem darbā jauniešus, kam grūti atrast darbavietu. Tomēr šādam atbalstam dažādām jauniešu kategorijām nav noteiktas kvotas, lai arī bijuši vairākkārtīgi aicinājumi tādas ieviest. **NVD strādā ar jauniešiem, kas tiek aprūpēti institūcijās, bet ne ar tiem jauniešiem, kas dzīvo audžuģimenēs, ja vien viņiem nav papildus mācību vai uzvedības problēmu.**

Nenotiek arī vienota sociālā atbalsta pārraudzība un novērtēšana, kas sniegts jauniešiem, uzsākot patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes.

Saskaņā ar Horvātijas Sociālās labklājības likumu, **jauniešiem alternatīvā aprūpe jāatstāj 18 gadu vecumā**. Kaut arī daudziem pakalpojumu sniedzējiem ir pakalpojumi, kas ļauj arī pēc 18 gadu vecuma palikt dažāda veida mājokļos, it īpaši, ja jaunieši joprojām turpina apgūt kādu izglītības programmu, tas nav vienots un likumīgs valsts standarts. Jauniešiem, kuri pabeidz izglītību pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas (kas bieži notiek arodapmācību gadījumā), ir jāpamet aprūpe gada laikā pēc skolas beigšanas.

Gatavojoties patstāvīgai dzīvei, katram jauniešim kopā ar izraudzīto sociālo darbinieku **jāizstrādā individuāls aprūpes plāns, kurā iekļauti īstermiņa un ilgtermiņa mērķi**. Aprūpi pametušajiem nav tiesību saņemt bezdarbnieka pabalstu, bet viņi saņem pamata sociālo pabalstu (kas ir ārkārtīgi mazs), kā arī vienreizēju Sociālās labklājības centra finansiālu atbalstu un subsidētu izmitināšanu.

Katrai pašvaldība ir tiesīga paredzēt papildus finansiālo atbalstu un noteikt jauniešiem papildus tiesības, lai papildinātu valsts līmenī pieejamo atbalstu. Līdzīgi kā Latvijā, pašvaldībās pieejamais atbalsts ievērojami atšķiras. Saskaņā ar pētījumu, vislabākajā situācijā ir valsts galvaspilsētā Zagrebā dzīvojošie jaunieši. **Zagrebas pilsētas attīstības stratēģijā pat ir punkts, kurā noteikts, ka Zagrebas pilsētas vietējās administrācijas un pilsētai piederošo valsts uzņēmumu darbinieku atlases procesos “pozitīvi jādiskriminē” bērni, kas nāk no ārpusģimenes aprūpes – vienādos apstākļos viņiem jādod priekšroka.**

Kā izriet no pētījuma intervijām, daudzi jaunieši, kas aug alternatīvajā aprūpē, uztur kontaktus ar savu bioloģisko ģimeni. **Dažos gadījumos pēc ārpusģimenes aprūpes viņi faktiski atgriežas bioloģiskajā ģimenē, lai palīdzētu tai, nevis sāk dzīvot atsevišķi un patstāvīgi.** Jaunieši faktiski

uzņemas galveno atbildību par savas bioloģiskās ģimenes problēmu risināšanu. Šādos gadījumos pārejas periodā būtu jāapsver atbalsts gan jauniešiem, gan arī viņu ģimenei.

Galvenokārt **atbildību par atbalstu jauniešiem, kuri pamet aprūpi, uzņemas aprūpes pakalpojumu sniedzēji – tai skaitā, konsultācijas par darba atrašanu un tālākizglītību.** Nav īpašu noteikumu, kas jāievēro, tāpēc atbalsta standarti atšķiras. Dažos gadījumos atbalsts netiek sniegts vispār.

Dažiem pakalpojumu sniedzējiem (ieskaitot Horvātijas SOS bērnu ciematus; <https://sos-dsh.hr/>) ir pieejami **dzīvokļi, uz kuriem jaunieši var doties tūlīt pēc aprūpes atstāšanas** un dzīvot līdz 21 gada vecumam. Ja viņi mācās augstskolās, tad šo pakalpojumu var izmantot līdz 26 gadu vecumam (pieejami ~30 mājokļi 165 jauniešiem).

Ir arī citi veiksmīgi nevalstisko organizāciju atbalsta piemēri, tai skaitā biedrība “Igra” no Zagrebas (<http://udrugaigra.hr/>) un biedrība “Most” no Splitas (<https://www.most.hr/>), taču to darbības apjoms un raksturs ir ierobežots, galvenokārt balstīts dažādu projektu iniciatīvās. **Vairākas no šīm iniciatīvām ir palīdzējušas jauniešiem veiksmīgi apgūt IT prasmes, svešvalodas, iegūt autovadītāja apliecību utt., kas pēc tam ir atvieglojis darba atrašanu.**

(https://mmh.hr/uploads/publication/pdf/42/Youth_Guarantee_for_ALL_-_Mapping_Good_Practices_of_Integrating_Youth_Leaving_Care_in_the_Labour_Market.pdf).

Vairākas organizācijas ir arī izveidojušas rokasgrāmatu politikas veidotājiem, speciālistiem un pašiem jauniešiem, lai sekmētu iekļaušanos sabiedrībā un veiksmīgu patstāvīgas dzīves uzsākšanu (https://www.researchgate.net/publication/306263477_Okvirko_-_prirucnik_za_osnazivanje_mladih_u_procesu_izlaska_iz_skrbi/link/5a65d38a4585158bca52ba62/download).

Kopumā Horvātijā ir izveidots samērā visaptverošs tiesiskais regulējums bērniem bez vecāku gādības, taču **nav juridiskas definīcijas terminam “jaunietis pēc ārpusģimenes aprūpes” un nav īpašu noteikumu attiecībā uz šiem jauniešiem.** Lai gan daudzās aprūpes iestādēs jaunieši saņem atbalstu obligātās izglītības ieguvē, pāreja no aprūpes patstāvīgā dzīvē joprojām netiek plānota pietiekami labi. Turklāt, lai gan valstī ir skaidra virzība uz deinstitucionalizāciju, audžuģimenēs dzīvojošiem jauniešiem pieejamais atbalsts ir ierobežotāks nekā atbalsts, kas tiek nodrošināts institūcijās. Tāpat arī ļoti maz ir zināms par aprūpes beidzēju sasniegumiem un tālāko dzīvi, jo nav vienotas sistēmas. Trūkst arī koordinācijas starp ieinteresētajām pusēm un galvenajiem “spēlētājiem” šajā jomā. Sistēma ir sadrumstalota, un drošības tīklā ir daudz “caurumu”, caur kuriem patstāvību uzsākušais jaunietis var viegli “izkrist cauri”.

INTERVIJA ar jauniešu

Tiešsaistes intervijā saruna risinājās ar Horvātijā dzīvojošu jauniešu, kurš bija gatavs dalīties savā pieredzē. Viņš uzaudzis aprūpes institūcijā un patstāvību ieguvis jau pirms vairākiem gadiem: no 6 līdz 16 gadiem bija institucionālā aprūpē, 16 gados tēvs pieņēma dzīvot pie sevis, bet no 18 gadiem uzsāka patstāvīgu dzīvi. Tēvs neko nepalīdzēja, visu darīja pats, t.sk., uzsāka studijas universitātē.

Jaunietis uzskata, ka Horvātijā nav atšķirības, kā tiek sniegts atbalsts patstāvīgas dzīves uzsākšanai jauniešiem no audžuģimenēm, aizbildnības vai aprūpes institūcijām: *“Vienīgā atšķirība ir tāda, ka audžuģimenē dažiem (!) jauniešiem izveidojas labākas attiecības ar aprūpētājiem un tad viņi jauniešiem pēc savas iniciatīvas palīdz arī vēl ilgi pēc 18 gadu vecuma.”* Vēl intervējamais uzskata, ka SOS Bērnu ciemati veic labāku aprūpi par bērnunamiem un audžuģimenēm, bet neatceras, kādu tieši labāku atbalstu sniedz jauniešiem. *“Dažas jauniešu mājas jauniešus sagatavo labāk, dažas sliktāk (piem., nodrošina tikai ēdienu, nekādas nodarbības), jo nav nekāda vienota likuma (standartu), kas visām institūcijām būtu jāievēro.”*

Runājot par vecumu, no cik gadiem ir jāsāk plānot patstāvīga dzīve un vecuma limits līdz cik gadiem jaunietis no ārpusģimenes aprūpes var saņemt īpašu atbalstu, intervējamais stāsta, ka: *“Tagad var uzsākt patstāvīgu dzīvi 18 vai 21 gada vecumā. 18 gados, kad pabeidz vidusskolu, vari doties dzīvot uz jauniešu dzīvokli, vari atrast darbu. Dzīvokļa īre un ēdiens ir nomaksāts, tādēļ var iekrāt naudu nākotnei. Dzīvoklis paredzēts vienam vai vairākiem jauniešiem – tas atkarīgs no pilsētas. Kad atstāj šos dzīvokļus, tad vairs nav nekāda atbalsta.”*

Viedoklis par sagatavošanu patstāvīgai dzīvei: *“Tagad tiek izstrādāti plāni, bet to nedara pareizi, jo plānu izstrādā pēdējā gadā un sasteigti. Bet labā lieta ir tāda, ka pirms kāda laika vairāki cilvēki, tostarp akadēmiķi, sanāca kopā un izveidoja ļoti palīdzību manuāli (iekļāva idejas nodarbībām u.tml.), daudzi profesionāļi arī par to zina. Taču valsts nekad nav iekļāvusi to nekādos oficiālos dokumentos, t.i., nav izveidojusi likumu, ka tam būtu jāseko. (Manuālis nav pieejams angļu valodā.)”*

Atbildot uz jautājumu: “Vai ir kāds speciālists, profesionālis (piem., sociālais darbinieks), kurš seko līdz jaunieša dzīves gaitām, ir pastāvīgā kontaktpersona un atbalsta persona jaunietim, uzsākot patstāvīgu dzīvi?”, intervējamais pastāstīja: *“Manā laikā nebija nekāda profesionāļa, kas palīdzētu, bet tagad dažas NVO rīko nodarbības bērniem vidusskolā, kur apmāca, kā gatavot ēst, kā iekrāt naudu u.tml. lietas. Nav katram jaunietim viens konkrēts profesionālis (kontaktpersona), kurš palīdz un atbalsta. Bet ir viena NVO, kas palīdz ārpusģimenes aprūpē nonākušiem jauniešiem, kuri ir bijuši krimināli sodīti. Viņiem bija arī projekts, kurā jaunieši no ārpusģimenes aprūpes, kuri jau uzsākuši patstāvīgu dzīvi, atbalstīja savus vienaudžus, kuri vēl nebija uzsākuši patstāvīgu dzīvi. Bet šī projekta eksistēšana ir atkarīga no finansēšanas, tas nav pastāvīgs.”*

Runājot par finansiālo atbalstu, kas pieejams, atstājot aprūpi, intervējamais teica: *“Kad atstāj aprūpes institūciju, vairs nesaņem aprūpējams bērns un nesaņem nekādu valsts atbalstu. Vari dabūt kaut kādu palīdzību, bet tā nav jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes, tā ir palīdzība, ko var saņemt tie cilvēki, kuriem nav pietiekami daudz naudas. Vienīgais, ko var dabūt kā jaunietis no ārpusģimenes aprūpes (neatkarīgi no tās veida), ir mazliet naudas studijām, ja uzsāc tās un esi regulārs students. Problemātiski – šo finansiālo palīdzību vari saņemt tikai tādā gadījumā, ja uzsāc studijas sešu mēnešu laikā pēc aprūpes atstāšanas (18 vai 21 gada vecumā - maijā/ jūnijā pabeidz vidusskolu un jūlijā uzreiz piesakies studijām.) Vairāki atbalsta mehānismi atkarīgi no pašas universitātes. Universitātē, kurā es tagad mācos: ja esi students ar ārpusģimenes aprūpes pieredzi, tad vari maksāt tikai 50% studiju maksas, vari sākt dzīvi kopmītnēs uzreiz bez nekādiem sekmju nosacījumiem un par dzīvošanu kopmītnēs arī maksāt mazāk.”*

Par labākajiem pakalpojumiem, kas reāli darbojas jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes, intervējamais uzskata vairākus nevalstisko organizāciju projektus: *“Ir tāda NVO Zagrebā, kas saucas “Play”, un arī tāda “Bridge”, kuri parūpējas par jauniešiem ar ārpusģimenes aprūpes pieredzi. Piemēram, sniedz psihologa konsultāciju vai pieejamas dažādas nodarbības par brīvu. Arī jau minētais universitātes atbalsts ir ļoti noderīgs... Horvātija cenšas veikt deinstitucionalizāciju – mazāk bērnu*

bērnunamos, vairāk audžuģimenēs un adopcijā. Kopumā valstij nav nekāda projekta visiem valsts jauniešiem, tādēļ jaunieši ar ārpusģimenes aprūpi viņiem interesē vēl mazāk.”

Intervējamais nav īsti kompetents atbildēt uz jautājumu par atbalstu jauniešiem ar īpašām vajadzībām, piem., garīgiem traucējumiem: *“Jauniešiem ar īpašām vajadzībām ir citas institūcijas, cita palīdzība no valsts un citi likumi attiecībā uz darbu. Iespējams, ir atbrīvoti no kādiem nodokļiem. Kaut kāda palīdzība eksistē.”*

No savas un citu Horvātijas jauniešu pieredzes kā labu praksi viņš var ieteikt līdzdalību starptautiskā projektā, kur gan profesionāļi, gan paši jaunieši varēja apgūt dažādas praktiskas metodes: *“Jauniešiem visvairāk noderēja karšu lietošana (skaidri rīki).”* Intervējamais skaidri neatceras, bet zina, ka ir arī atbalsta organizācijas, kas izvēlas konkrētus bērnunamus un finansiāli tos atbalsta – ziedo naudu, ko bērni var izmantot, uzsākot patstāvīgu dzīvi: *“Bet tas nav visiem bērnunamiem. Kāds var saņemt 10 000, kāds 2000 eiro – atkarīgs no tā, cik naudas atbalstītājs vēlas dot.”* Ir arī tāda organizācija, kas sniedz ikmēneša stipendijas studijām jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes: *“Neatkarīgi no tā, kāda veida ārpusģimenes aprūpi esi saņēmis, vari pieteikties stipendijai. Visi jaunieši par to zina. Bet realitātē tikai viena trešdaļa no jauniešiem ar ārpusģimenes aprūpes pieredzi iestājas universitātē un tikai puse no viņiem to arī pabeidz. Pieejams tikai finansiāls atbalsts, ne kādi citi padomi saistībā ar universitāti un mācībām.”*

Diemžēl intervējamais arī min, ka pašu jauniešu iesaiste dažādos procesos ir neliela: *“Jauniešu iesaiste tajā, kā tiek veidoti atbalsta mehānismi, ir teju nekāda. Piem., bērnunamos viņiem varbūt pajautā, ko gribētu izmainīt ēdienkartē, bet iniciatīva veikt lielākas izmaiņas netiek atbalstīta. Taču atbalsta nodarbībās (intervējamajam pašam ir koučinga pieredze), jaunieši ļoti iesaistījās – izteica savu viedokli, uzdeva jautājumus u.tml. “*

ITĀLIJA

Kopējais iedzīvotāju skaits: 60,7 miljoni (2015. gads);

Bērnu skaits (vecumā no 0 līdz 18 gadiem): 9,87 miljoni
jeb 16,3% no iedzīvotāju kopskaita (2015);

Bērnu skaits alternatīvajā aprūpē: 28 449

(audžuģimenēs un bērnu namos, 2012);

**Jaunieši, kas uzsāk patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes
aprūpes:** 3000;

Kopējais bezdarba līmenis: 11,7% (2016);

Jauniešu bezdarbs (vecumā no 15 līdz 24 gadiem): 37,7% (2016);

Jaunieši, kas nav iesaistīti izglītībā, nodarbinātībā vai apmācībā (NEET): 19,8% (2016)

Ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanā, kā arī atbalsta sniegšanā bioloģiskajām ģimenēm un audžuģimenēm Itālijā **aktīvi iesaistās NVO un privātā sektora asociācijas** sadarbībā ar pašvaldību sociālo pakalpojumu dienestiem.

Itālijas konstitūcijas 30. pantā noteikts, ka valstij (valsts valdībai un vietējām / reģionālām valdībām) ir pienākums bērniem un jauniešiem, kuri vairs nevar dzīvot kopā ar saviem bioloģiskajiem vecākiem vai paplašināto ģimeni, **nodrošināt aprūpi, aizsardzību un palīdzību līdz tie sasniedz 18 gadu vecumu**. Kopš 2000. gada lielāka atbildība piešķirta reģionālām un vietējām pašvaldībām, un vietējo sociālo dienestu kompetencē ir rūpēties un atbalstīt šos bērnus un jauniešus.

Arī Itālijā nav juridiskas definīcijas aprūpes atstāšanai, uzsākot patstāvīgu dzīvi. Valdība nav noteikusi nacionālus mērķus vai standartus attiecībā uz atbalstu aprūpes beidzējiem. Nepilngadīgo tiesas (angl. *Juvenile Court*) administratīvais sektors ir atbildīgs par jaunajiem pieaugušajiem (no 18 līdz 21 gadu vecumam), kuri vēl nav sasnieguši patstāvīgai dzīvei nepieciešamo neatkarības un autonomijas līmeni, un atsevišķos gadījumos nodrošināt aprūpi līdz 21 gada vecumam.

Nevalstiskās organizācijas jau pirms vairākiem gadiem ir iesniegušas divus priekšlikumus likumdošanas izmaiņām: **“Pasākumi, lai atbalstītu jauniešus, kuri uzsāk patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes”** un **“Pasākumi jauniešu atbalstam alternatīvajā aprūpē”**. Šie tiesību akti paredzētu finansiālu atbalstu izglītībai un apmācībai, ārstniecības izdevumiem, kā arī programmām, kas veicinātu aprūpes atstājēju nodarbinātību; tāpat arī paredzēti bezprocentu aizdevumi, stipendijas un dažāds atbalsts jauniešiem veselības aprūpei, piemēram, psihoterapija. **Diemžēl šīs izmaiņas joprojām nav pieņemtas.**

Itālijā obligātā pamatzglītība tiek iegūta 16 gadu vecumā. Jaunieši līdz 19 gadu vecumam var turpināt apgūt vidusskolas izglītību, pēc tam kārtojot eksāmenu. Tas dod iespēju mēģināt iestāties universitātē vai sākt strādāt, jo šis eksāmens atbilst pamatprasībām lielam skaitam darba vietu.

Ir pierādījumi, ka **jauniešu izglītības pieredze ārpusģimenes aprūpē bijusi sarežģītāka un viņu mācību rezultāti un kvalifikācijas līmenis zemāks nekā viņu vienaudžiem**. Piem., pētījumā, kurā piedalījās 123 Venēcijas reģiona jaunieši vecumā no 20 līdz 31 gadam, kuri bērnībā auguši audžuģimenēs vai aprūpes iestādēs, tikai 6% bija veiksmīgi pabeiguši vidusskolu. Šo jauniešu nodarbinātības līmenis sasniedza 79%, no kuriem 10% bija pašnodarbinātie, 21% bija praksēs kā mācekļi, 38% veica mazkvalificētu darbu, 18% bija kvalificēti strādnieki, 7% bija vadošos amatos un 16% bija profesionālajā apmācībā (piemēram, mācībspēki).

Vēlākā pētījumā par aprūpes atstājējiem vecumā no 18 līdz 28 gadiem (šoreiz Emīlijas Romanjas reģionā), līdzīgi **tika konstatēts zems izglītības līmenis un grūtības iegūt pienācīgu darbu**. No 24 cilvēku grupas 33,3% bija pabeiguši obligāto pamatskolu, un 37,5% no tiem turpināja mācīties divgadīgā arodskolā (piemēram, datortehniķis, veikala pārdevējs, konditors, viesmīlis). Tikai septiņi (29,2%) pabeidza vidusskolu un trīs (12,5% no kopējā skaita) pēc tam devās uz universitāti. **Darba vietas tika atrastas, galvenokārt, izmantojot neoficiālus kontaktus, nevis valsts nodarbinātības centrus**. Neoficiāli kontakti galvenokārt bija ar kooperatīvu (=sociālo izņēmumu) un organizāciju starpniecību, kas sniedz aprūpes pakalpojumus bērniem un jauniešiem un ar īpašiem projektiem aktīvi atbalsta jauniešus, kuri uzsāk patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes.

Daudzi pierādījumi liecina, ka **jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes patstāvīgas dzīves uzsākšanai un savas izglītības un nodarbinātības plānu sasniegšanai ir nepieciešams ilgāks pārejas periods un intensīvāks atbalsts** nekā citiem jauniešiem.

Galvenās problēmas, ar kurām saskaras jaunieši pēc ārpusģimenes aprūpes Itālijā:

- **priekšlaicīga mācību pārtraukšana sakarā ar aprūpes beigšanos** (gan institūcijās, gan audžuģimeņu aprūpē) un ar to saistītās grūtības vēlāk iegūt augstāko izglītību;
- nereti **ārpusģimenes aprūpē nonāk 16 gadus vai pat vecāki jaunieši**, un viņiem ir grūti īsā laika periodā pielāgoties jaunajai situācijai;
- **aprūpes pārtraukšana 18 gadu vecumā - pirms individuālā aprūpes plāna pabeigšanas (finanšu resursu problēma)**;
- **nav pastāvīgas atbalsta personas, mentora**, kas atbalstītu jauniešu aprūpes atstāšanas procesā, piemēram, palīdzot atrast vai saglabāt darbu;
- **grūtības atrast pienācīgu un pieejamu mājokli; zināšanu trūkums par mājsaimniecības vadīšanu un sava budžeta plānošanu**. Jaunieši bieži piedzīvo naudas trūkumu, lai samaksātu par tādām būtiskām lietām kā dzīvokļa īres depozīts vai transporta izdevumi, vai arī spētu uzsākt savu uzņēmējdarbību;
- konkrētā reģionā **pieejamo pakalpojumu nepietiekama savstarpējā sasaiste** (profesionālā orientācija, darba atrašana, mājoklis utt.);
- **trūkst garantētas piekļuves bezmaksas veselības aprūpei** (īpaši jauniešiem, kuri ieradušies Itālijā kā nepilngadīgie bez pieaugušā pavadības jeb nepavadīti patvēruma meklētāji – angl. *unaccompanied minors*) un psiholoģiskajam atbalstam.

Nepilngadīgie patvēruma meklētāji, kas ieradušies Itālijā bez pieaugušā pavadības, ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu un jauniešu vidū ir īpaši neizsargāta grupa, kas sastopas ar papildus grūtībām. Ierodoties valstī, šie bērni un jaunieši ir likumīgi aizsargāti kā nepilngadīgie, taču aizsardzības termiņš beidzas 18 gadu vecumā. Tad viņu statuss tiek mainīts uz “ārzemnieks” un uz viņiem tiek attiecināti daudz stingrāki tiesību akti. Ja aprūpi atstājušie jaunieši neatbilst prasībām, piem., ņemot vērā nodarbinātību un pienācīga mājokļa ieguves iespējas, viņus var deportēt. Nav valstisku programmu, kas palīdzētu šīs grupas jauniešiem pielāgoties dzīvei Itālijā, neraugoties uz viņu nopietno traumatisko pieredzi, kas piedzīvota migrācijas braucienu laikā.

Itālijā jaunieši sastopas ar dažādām sociālekonomiskām grūtībām, un **novērojama arī nevienlīdzība starp jauniešiem kopumā un tiem jauniešiem, kas pamet ārpusģimenes aprūpi**. Citējot kādu no pētījuma dalībniekiem: *“Šis ir īpaši grūts laiks daudziem mūsu valsts iedzīvotājiem, īpaši jauniešiem. Mūsu valsts piedzīvo lielas problēmas. Jauniešiem tagad ir mazāk iespēju nekā agrāk bija viņu vecākiem, un varbūt tas tiek piedzīvots pirmo reizi mūsu valsts vēsturē. Neapšaubāmi, šodien būt jaunam cilvēkam ir grūti. Daudzi pētījumi liecina, ka ilgtermiņā prognozētie jaunieša ienākumi būs*

mazāki nekā viņa vecāku ienākumi. Tāpēc šodien gan no ekonomikas, gan arī no iespēju viedokļa ļoti svarīga ir izcelsmes ģimenes loma.”

Itālijas sociālās labklājības sistēma lielā mērā ir balstīta uz spēcīgu ģimenes atbalstu kā pamata drošības tīklu, savukārt alternatīvā aprūpe tiek uzskatīta par pagaidu pasākumu, kura mērķis ir atgriezt bērnu bioloģiskajā ģimenē. Itālijā indivīda nespēju nodrošināt neatkarīgu iztikšanu galvenokārt kompensē ģimene. Pēc aprūpes atstāšanas puse jauniešu atgriežas savā izcelsmes ģimenē un visbiežāk nonāk ļoti nelabvēlīgā situācijā. Bērni tikuši ievietoti alternatīvajā aprūpē galvenokārt tāpēc, ka viņu ģimenes nespēja nodrošināt atbilstošu aprūpi, tāpēc ir problemātiski, ka tiek veicināta viņu atgriešanās ģimenes vidē, nevis neatkarīga sociālā integrācija.

Valsts līmenī jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes nav noteikts īpašs atbalsts. Atbalsta iespējas nodarbinātības un mājokļu jomā ir tādas pašas kā visiem pārējiem jauniešiem. Arī Itālija ar Eiropas savienības finansējumu īsteno **Jauniešu garantiju programmu** (“Garanzia Giovani”), kuras mērķis ir garantēt darba vietas, apmācību vai darba pieredzi jauniem bezdarbniekiem.

Atbildība par jauniešiem alternatīvajā aprūpē tiek īstenota reģionālā līmenī - katram reģionam ir sava politika un veidi, kā sniegt atbalstu šai sociālajai grupai. Reģionālā vai vietējās pašvaldības līmenī darbojas dažādas atbalsta programmas. Piemēram, Sardīnijā reģionālā valdība jauniešiem vecumā no 18 līdz 25 gadiem, kuri iepriekš dzīvoja aprūpes vai audžuģimenēs, deva iespēju trīs gadus piedalīties projektā, kas īpaši vērsts uz jauniešu sociālo iekļaušanu. Saskaņā ar šo projektu, **jaunietis ar savu pedagogu un sociālo darbinieku palīdzību var izstrādāt trīs gadu plānu, kuru finansē Sardīnijas reģionālā valdība** (līdz 18 500 eiro par pirmo gadu, 15 000 eiro par otro gadu un trešo gadu). Trīs gadu plāns var segt virkni izmaksu, ieskaitot dzīvesvietas izmaksas, universitātes studiju maksu, dažādu apmācību maksu un citus personīgos izdevumus, piemēram, izmaksas, kas saistītas ar autovadītāja apliecības iegūšanu. Plāns var arī segt mentora izmaksas (saukts par “sociālās starpniecības” atbalsta personu), kurš palīdz jauniešim atrast mājokli, darbu vai apmācību, kā arī pārrauga trīs gadu individuālā plāna īstenošanu.

Lombardijas reģionā savukārt pieejama vietēja atbalsta programma, kas piedāvā apmācības un nodarbinātības iespējas jauniešiem, kā arī, **veidojot un attīstot sadarbības tīklus ar uzņēmumiem un nodibinājumiem, rada jaunas darba vietas un apmācību iespējas.**

Jāņem vērā, ka arī valstī kopumā vērojamas ievērojamas atšķirības ekonomikas attīstībā. Piemēram, jauniešu bezdarbs Itālijas dienvidos ir gandrīz par 10% lielāks kā citos reģionos (47% pret 39,7% vidēji valstī). Līdz ar to arī dažādos reģionos pieejamais finansējums sociālajam atbalstam atšķiras.

Dažādus projektus jauniešu atbalstam īsteno NVO un privātā sektora asociācijas, sadarbojoties ar vietējām pašvaldībām.

2010. gadā tika izveidota **“Agevolando”** (<https://www.agevolando.org/>) - **pirmā Itālijas asociācija jauniešu atbalstam, kuri pamet aprūpi.** Tajā pieejama arī noderīga informācija par mājokļiem un nodarbinātību. **“Agevolando” piedāvā dzīvokļus jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes,** kur viņi var dzīvot patstāvīgi, maksājot subsidētu īri (ikmēneša iemaksa aptuveni 50 eiro izdevumiem). Vienīgais nosacījums, lai dzīvotu šajos dzīvokļos, ir darbs vai prakse. Asociācija strādā, lai palīdzētu aprūpes atstājējiem atrast darbu, izveidojot saites un sadarbojoties ar uzņēmumiem, kas piedāvā prakses iespējas.

Šī pati asociācija Emīlijas Romanjas reģionā vada vēl vienu projektu **“Più in là ragazzi”**, kura mērķis ir atbalstīt jauniešu, kas pamet aprūpi, iekļaušanu un nodarbinātību. Šis projekts katru gadu nodrošina **apmaksātu praksi** 15 jauniešiem. Mērķis ir palīdzēt uzņēmumiem būt iekļaujošiem

attiecībā uz jauniešiem, kuri pamet aprūpi, sniegt atbalstu viņiem prakses laikā. Noslēdzot “sadraudzības līgumu” ar asociāciju, uzņēmums piekrīt apsvērt iespēju pagarināt prakses laiku vai piedāvāt jauniešiem patstāvīgu darbu, un “Agevolando” apņemas atbalstīt jauniešus ar mentoru palīdzību.

Savukārt Itālijas SOS bērnu ciemati izveidojuši programmas **nepilngadīgo patvēruma meklētāju, kas ieradusies Itālijā bez pieaugušā pavadības, atbalstam** Kalabrijas reģionā (<https://www.sositalia.it/cosa-facciamo/in-italia/programmi/minori-stranieri-non-accompagnati-calabria>).

Vēl vienā no SOS bērnu ciematiem Itālijā – SOS BC Vicenza – jau 2015.gadā tika **izveidots neliels sociālais kooperatīvs ar nosaukumu “Idea Nostra”**, lai radītu darba pieredzi jauniešiem, kuri ir bijuši ārpusģimenes aprūpē. (https://www.sositalia.it/getmedia/855e0d8d-d842-4d87-9f96-84c0d0ca6bef/Valutazione-dell-Impatto_VillaggioSOSVicenza_OK.pdf) Kooperatīvs vada nelielu maizes ceptuvi un veikalu, kur jaunieši apgūst dažādas darba prasmes un vēlāk atrod darba iespējas arī citur. Prasmes apguvuši vairāki desmiti jauniešu. Projekts tiek īstenots sadarbībā ar bezpeļņas organizāciju “Pane Quotidiano ONLUS” (<https://panequotidiano.eu/>), kas jau vairāk kā simts gadus rūpējas par pārtiku trūkcimietējiem Milānā.

Itālijas sociālie kooperatīvi varētu būt viens no labās prakses piemēriem, domājot par sociālajiem uzņēmumiem Latvijā. Tie ir atbrīvoti no sociālo iemaksu veikšanas, pieņemot darbā personas, kuras darba tirgū atzītas par īpaši nelabvēlīgā situācijā esošām. Sociālie kooperatīvi galvenokārt tiek dibināti ar mērķi sniegt tādus pakalpojumus kā bērnu, vecāka gadagājuma cilvēku un cilvēku ar invaliditāti aprūpe un bezdarbnieku integrācija darba tirgū; dot iespēju nelabvēlīgā situācijā esošiem cilvēkiem un stiprināt sabiedrību kopumā. Itālijā ir labi attīstīta sociālo kooperatīvu sistēma, no kuras labumu var gūt arī jaunieši pēc ārpusģimenes aprūpes.

INTERVIJA ar jauniešu aprūpes speciālistu

Tiešsaistes intervijā saruna risinājās ar Itālijas SOS bērnu ciematu asociācijas pārstāvi. Katrs no sešiem SOS bērnu ciematiem Itālijā ir ļoti atšķirīgs – ar savām tradīcijām, vajadzībām, izaugsmi. Itālijā SOS bērnu ciematu asociācija darbojas nošķirti no valsts institūcijām. Tie mēdz sadarboties, viņiem var būt līdzīga politika, bet tie tomēr ir nošķirti savā patstāvīgā darbībā. Pēc eksperta stāstītā:

“Jauniešiem ārpusģimenes aprūpi pēc likuma ir tiesības saņemt līdz 18 gadu vecumam. Taču viņi var pieprasīt arī aprūpi līdz 21 gadam, paskaidrojot, kāpēc. Tomēr šī prasība var tikt noraidīta, un tādā gadījumā viņiem ir jāatstāj savas aprūpes mājas. SOS bērnu ciemati apzinās, ka 18 gadi ir par agru, lai jauniešiem uzsāktu patstāvīgu dzīvi, tādēļ tie cenšas “paturēt” jauniešus ilgāk un citādi aizstāvēt jauniešu tiesības uz palīdzību. Vidusskolu jaunieši pabeidz visbiežāk 19 gadu vecumā, un tad viņiem joprojām ir vajadzīga liela palīdzība.”

Eksperte uzskata, ka svarīgas ir arī profesionāļu – speciālistu, kas strādā ar jauniešiem - apmācības: *“Itālijā ir daudz profesionāļu, kuriem ir liela pieredze jomā, bet viņi nav gatavi pārmaiņām.”*

“Kopš 2006. gada valstī ir aizliegta institucionalizētā aprūpe (t.i., Nacionālais likums #149 (2001) noteica, ka lielās aprūpes iestādes līdz 2006. gadam ir jāslēdz vai jāpārveido mazākās; aprūpe institūcijā kļuva par pēdējo iespēju - ja to izmanto kā pagaidu risinājumu, tas nevar būt ilgāk par divdesmit četriem mēnešiem, ja vien tiesa to nav apstiprinājusi kā bērna labākajās interesēs.) Viena no divām alternatīvām ir māja, kurā dzīvo līdz 6 bērniem. SOS BC Itālijā ar jauniešiem ārpusģimenes aprūpē strādā profesionāļi - pedagogi, sociālie darbinieki, kuri darbojas komandās. Dažviet arī

jaunieši sadalīti pa vecumiem, piem., 14-16-18. Ar šiem darbiniekiem jauniešiem izveidojas citādas attiecības nekā ar SOS mammu, darbinieki viņus cenšas apmācīt ceļā uz patstāvīgu dzīvi.”

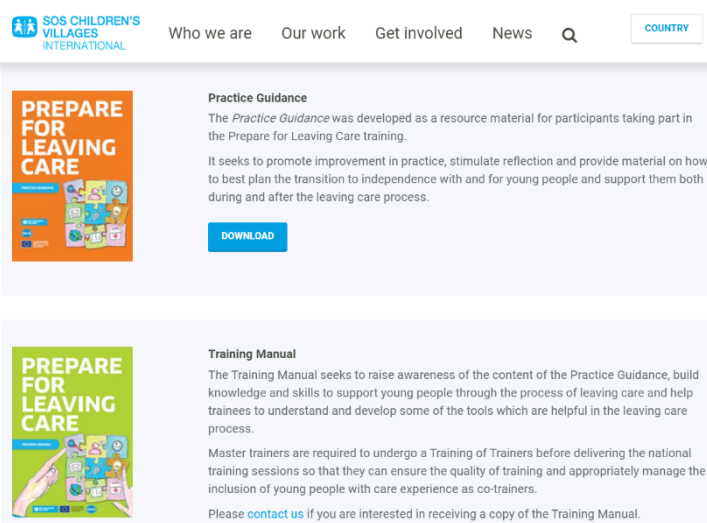
Runātāja minēja, ka ir svarīgi palīdzēt jauniešiem pabeigt skolu, sniegt psiholoģisku atbalstu, atgādināt, ka svarīga ir mentālā veselība. Svarīgs arī materiālais atbalsts, kas diemžēl šobrīd jauniešiem pieejams selektīvi. Vēl minēja palīdzību mājošķa, darba atrašanās. SOS bērnu ciematos ir pieejams psihologs, bet ne visiem jauniešiem. Daudzus no šiem atbalsta veidiem Itālijā nenodrošina, bet organizācija cenšas tos ieviest, jo apzinās, ka tas ir svarīgi jauniešu labklājībai.

“SOS aprūpē esošiem jauniešiem ir jābūt savam individuālās attīstības plānam, kas tiek oficiāli apstiprināts, un skaidrai vīzijai, ko viņi vēlas darīt (piem., mācīties par ārstu), lai saņemtu atbalstu - šajā gadījumā pagarinātu dzīvi aprūpē uz vēl trīs gadiem. Bez šīs vīzijas ir svarīgi, vai jauniešs spēj norādīt savu veiksmes potenciālu (atzīmes skolā, nodarbību apmeklējums, u.tml.). Tas kalpo kā apstiprinājums tam, ka plānoto varēs īstenot. Tie ir galvenie mērķi, uz kuriem tiekiet, kurus izpildīt tajos trijos gados, un nosacījumi, kurus izpildīt, un arī saistības ar aprūpes nodrošinātāju. Piem., ko darīt, ja gribu iet prom no darba. Ja neievēro noteikumus, tad ir iespēja atbalstu arī zaudēt.”

Eksperte atzīst, ka kopumā nav skaidra, vienota plāna, kā jauniešus sagatavot pārejai pieaugušo dzīvē, tas nav pakāpenisks process: *“Pie tā profesionāli cenšas strādāt, saprotot, ka nav jēgas iedot jauniešiem vienā brīdī ļoti daudz informācijas, jo tajā brīdī jauniešs cenšas saprast, kas vispār notiek un kā izvairīties no potenciālajiem jaunumiem, uzsākot patstāvīgu dzīvi.”*

Uz jautājumu, vai jauniešiem ir kāds profesionālis, kas seko līdz jaunieša dzīves gaitām, ir pastāvīgā kontaktpersona un atbalsta persona jauniešiem, uzsākot patstāvīgu dzīvi, eksperte stāsta savas organizācijas pieredzi: *“Ne vienmēr šis darbojas, bet ir laba prakse, ja indivīdam ir divi galvenie rūpētāji – viens, kurš rūpējas par jauniešu pirms patstāvīgās dzīves uzsākšanas, un otrs, kurš rūpējas par viņu kā par jauno pieaugušo. Bet dažreiz tas nepalīdz, jo sociālais atbalsts pieaugušajam un bērnam atšķiras, kā arī ar jauno kontaktpersonu jauniešiem neizveidojas nekādas attiecības un paliek neskaidrs, kāds atbalsts ir pieejams.”* Viņi cenšas attīstīt detalizētāku atbalstu jauniešiem pieaugušā dzīvē, lai nav tā, ka no jaunieša tiek sagaidītas zināšanas par to, kur vērsties pēc palīdzības, lai arī šo zināšanu jauniešiem bieži vien nemaz nav.

Eksperte atgādina, ka vairāku valstu aprūpes profesionāli kopīgā projektā ir izstrādājuši rokasgrāmatu *“Sagatavošanās patstāvīgai dzīvei”* (angliskā versija un papildus informācija par SOS bērnu ciematu asociāciju īstenotajiem starptautiskajiem projektiem pieejama te: <https://www.sos-childrensvillages.org/prepare-for-leaving-care>;

The screenshot shows the SOS Children's Villages International website. The header includes the logo and navigation links: 'Who we are', 'Our work', 'Get involved', 'News', and a search icon. A 'COUNTRY' dropdown menu is also present. The main content area features two sections: 'Practice Guidance' and 'Training Manual'. The 'Practice Guidance' section includes a thumbnail image of a booklet titled 'PREPARE FOR LEAVING CARE' and a 'DOWNLOAD' button. The 'Training Manual' section also includes a thumbnail image of a booklet titled 'PREPARE FOR LEAVING CARE' and a 'CONTACT US' button.

informācijai par latvisko versiju un iespējamām profesionālu apmācībām – lūgums sazināties ar birojs@sosbca.lv) Valstī aprūpes profesionāļus mēģina iesaistīt jauniešu pakāpeniskā sagatavošanā patstāvīgai dzīvei, bet šis process notiek ļoti lēni un šobrīd nav ļoti veiksmīgs.

“SOS bērnu ciematu asociācija cenšas procesus pilnveidot. Ir arī izstrādāta trīs gadu programma ar atbalsta mehānismiem patstāvīgai dzīvei, taču

problēma ir tāda, ka pašlaik atbalsts tiek sniegts selektīvi. Proti lielāka iespēja saņemt atbalstu ir tiem jauniešiem, kuriem ir lielāks potenciāls kaut ko sasniegt (jau ir darbs, kontakti, ģimene, pie kuras atgriezties, labas izredzes pabeigt vidusskolu u.tml.). Taču profesionāļi cenšas panākt, lai visiem būtu vienādas iespējas saņemt psiholoģisku un cita veida atbalstu. Šāda selektīva atbalstīšana notiek tādēļ, ka finanšu iespējas nedod iespēju atbalstīt visus, bet tikai daļu jauniešu. Tiem jauniešiem, kuri nesaņem attiecīgās programmas atbalstu, nav ar valsts likumu noteiktas aizsardzības, viņu labklājība ir atkarīga no individuāliem aprūpētājiem, līdzilvēkiem – no viņu labās gribas. Piem., mājokļa jautājums, atbalsts skolas laikā u.tml.”

Eksperte arī uzsver iespēju izveidot sociālos kooperatīvus, kas strādātu ar cilvēkiem ar īpašām vajadzībām/ sociāli īpaši neaizsargātām grupām, apzinoties, ka viņiem ir citas iespējas, piemēram, meklējot darbu. Bet nekāda valsts likuma attiecībā uz jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes nav (izņemot, ka atsevišķās nozarēs daļai darbinieku jābūt cilvēkiem ar īpašām vajadzībām).

Bet kopumā Itālijā speciālisti vēl mēģina strādāt pie tā, lai vispār visi jaunieši no ārpusģimenes aprūpes tiktu atzīti kā cilvēki, kuriem nepieciešami īpaši atbalsta mehānismi, uzsākot patstāvīgu dzīvi, jo viņiem šis atbalsts ir ļoti svarīgs: *“Jaunieši stāsta, ka, uzsākot patstāvīgu dzīvi, atkal jūtas vientuļi un pamesti. Šobrīd pret jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes ir arī daudz aizspriedumu - viņi tiek stigmatizēti kā bezpalīdzīgi un paradoksālā kārtā arī nesaņem daudz palīdzības, ja nepierāda sevī kā potenciāli ļoti veiksmīgus. Nepieciešamo palīdzību ilustrē tas, ka jaunieši izjūt vajadzību griezties pie psihologa, bet nespēj par to samaksāt. Viņiem ir grūti arī par to runāt, jo tas tiek uztverts kā atzišanās neveiksmē.”*

IGAUNIJA

Kopējais iedzīvotāju skaits: 1,32 miljoni (2020. gads; <https://www.stat.ee/en/find-statistics/main-indicators>);

Bērnu skaits (vecumā no 0 līdz 18 gadiem): 257 400
jeb 19,5% no iedzīvotāju kopskaita;

Bērnu skaits alternatīvajā aprūpē: 2528
(<https://www.openingdoors.eu/wp-content/uploads/2019/03/country-fiche-Estonia-2018.pdf> ; 2017)

Jaunieši, kas uzsāk patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes: nav datu;

Kopējais bezdarba līmenis: 7,7%;

Jaunieši, kas nav iesaistīti izglītībā, nodarbinātība vai apmācība (NEET): 7,6%

Igaunija spērusi svarīgus soļus pārejā no institucionālās aprūpes uz ģimenes un kopienas aprūpi. 2014. gadā Sociālo lietu ministrija izdeva Zaļo grāmatu par alternatīvo aprūpi, ieviešot sistemātisku pieeju alternatīvās aprūpes nodrošināšanai Igaunijā, kas **nodrošinātu visu aprūpē esošo bērnu labklājību un tiesības**.

Kopš 2016. gada vidus Eiropas Sociālais fonds ir atbalstījis deinstitucionalizācijas reformu, īstenojot programmu "Alternatīvās aprūpes kvalitātes uzlabošana". Tas ietver **konsultāciju pakalpojumu sniegšanu audžuģimenēm un radniekiem-aizbildņiem, darbinieku apmācību aprūpes iestādēs un vietējās pašvaldībās, kā arī atbalstu tiem speciālistiem, kas strādā ar jauniešiem aprūpē un gatavojoties patstāvīgai dzīvei**. Likumā ir noteikts, ka aprūpei ģimeniskā vidē jābūt pirmajai izvēles iespējai bērnu alternatīvajā aprūpē, vietējām pašvaldībām tas ir jāveicina.

Pēdējo gadu laikā bērnu aizsardzības sistēmas reforma galvenokārt ir vērsta uz mazu aprūpes iestāžu (mazu grupu māju) izveidi. Tomēr bērnu aprūpes kvalitāte šajos apstākļos, lai arī pastāvīgi uzlabojas, nav bijusi pietiekama. Mazās grupu mājas bieži tiek uzceltas blakus vienā un tajā pašā vietā, nevis darbojas neatkarīgi. Lai atbalstītu speciālistus, kuri strādā bērnu ilgstošas aprūpes iestādēs, tika ieviesta **obligāta apmācību programma aprūpētājiem**. Tajā tiek izmantota uz bērnu vērsta pieeja, skaidrota traumatiskās pieredzes ietekme uz bērna izaugsmi un attīstību.

Salīdzinoši mazs procents bērnu (11% 2017.g) nonāk audžuģimenēs. Atbildība par bērna ievietošanu ārpusģimenes aprūpē ir tikai Igaunijas vietējām pašvaldībām. Valsts Sociālās apdrošināšanas pārvalde nodrošina audžuģimeņu novērtējumu un reģistrāciju valstī. Notikušas izpratnes veidošanas kampaņas ar mērķi **piesaistīt vairāk audžuvecāku**, skaidrojot bez vecāku gādības esošo bērnu vajadzības un dažādas iespējas, kā viņus atbalstīt.

INTERVIJA ar ģimenes modeļa aprūpes ekspertu

Tiešsaistes intervijā saruna risinājās ar Igaunijas SOS bērnu ciematu asociācijas pārstāvi, tāpat arī tika saņemts rakstisks materiāls par pēdējām izmaiņām likumdošanas jomā, kas attiecas uz jauniešiem, kas sāk patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes.

Igaunijā valsts līmenī ir pieņemtas **vadlīnijas pašvaldībām pilngadību sasniegušo jauniešu no ārpusģimenes aprūpes pēcaprūpes plānošanai un organizēšanai un jauniešu patstāvīgas dzīves atbalstam**. Ļoti apjomīgs **2018.gadā** izstrādāts materiāls, kas satur virkni praktisku darba instrumentu darbam ar jauniešiem, kā arī ilustratīvus piemērus. (materiāli angļu valodā atrodami Igaunijas Sociālās apdrošināšanas padomes mājaslapā <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-pered/asendushooldus-ja-kasuvanmlus/juhendmaterjalid-asendus-ja-jarelhooldusteenuse>)

VADLĪNIJAS APTVER ŠĀDAS TĒMAS:

- **patmatprinciipi jaunieša patstāvības plānošanai un organizēšanai** (pašvaldības loma; pašvaldība kā labs atbildīgs vecāks; jaunieša pamattiesību aizsardzība; jaunieša intereses kā primārās; dzīves, izdzīvošanas un attīstības nodrošināšana; vienlīdzīgu iespēju nodrošināšana; līdzdalības nodrošināšana un jauniešu viedokļa uzklauššana; stabilitāte un integritāte (stabilitātes nodrošināšana pārmaiņu periodā; agrīnā plānošana; integrēta pieeja un lietu pārvaldība).
- **Jaunieša patstāvīgas dzīves atbalsts: plānošana un novērtēšana** (atbalsta nozīme; plānošanas process; pārskata iegūšana par jaunieša vajadzībām un mērķiem; vajadzību novērtēšana - veselības stāvoklis un dzīvesveids: ieskaitot personības attīstību, attiecības ar sociālo tīklu: ieskaitot ģimeni un draugus, mācīšanās un darbs, mājoklis un dzīves vide, ekonomiskā situācija: ieskaitot naudu un ienākumus, cits: t.sk. praktiskās iemaņas, tiesības un tiesiskie apstākļi; ārkārtas rīcības plāna sagatavošana; rezultātu uzraudzība, pārskatīšana un termiņa vidusposma izvērtēšana).
- **Pēcaprūpes mērķis un saturs** (pēcaprūpes pakalpojumu mērķa grupa; kam un kādos apstākļos jānodrošina pēcaprūpe? jaunieši, kuri pametuši skolu; dzīvesvietas / mājokļa nodrošināšana; daļēji neatkarīga dzīve - dzīvesvieta jauniešu mājās; līdzekļu nodrošināšana personīgajiem izdevumiem; uz vajadzībām balstītas dotācijas un pakalpojumi - pašvaldības atbalsts, dotācijas izglītības ieguvei un studiju finansēšanai, atbalsta personas pakalpojums, karjeras konsultācijas parādu konsultāciju dienests, papildu iespējas kā atbalsta pakalpojumi).
- **Turpmākais finansējums** (pēcaprūpes finansēšanas vispārīgie principi; pakalpojumu sniegšanas finansēšanas organizēšana pašvaldībās; pakalpojumu sniegšanas praktiskie modeļi pašvaldībā; finansējums pēc pašvaldības finanšu vadības organizācijas datiem; kas man jādara, ja dienestā esošais jauniešs gada laikā maina dzīvesvietu?; ar pēcaprūpes pakalpojumu saistīto izdevumu plānošana, sagatavojot pašvaldības budžetu; iespējamie turpmākie notikumi pakalpojumu finansēšanā; praktiski jautājumi un atbildes).
- **Jauniešu raksturojums** (jaunieši ar īpašām vajadzībām; jaunie vecāki; jaunieši, kas plāno stāties militārajā dienestā).

“Kad bērns aug kopā ar saviem bioloģiskiem vecākiem, vecāku atšķirīgās lomas parasti sakrīt. Bērna bioloģiskie vecāki ir viņa vecāki bioloģiskā, juridiskā un psiholoģiskā ziņā ar atbilstošiem pienākumiem, kas izriet no šīm lomām. Ja valsts iejaukas ģimenes ikdienas dzīvē un šķir bērnu no bioloģiskajiem vecākiem, pašvaldībai ir jāuzņemas atbildīga vecāka loma. Tādējādi pašvaldībai būtu jāatbalsta katrs bērns un jauniešs tādā pašā veidā, kā labs vecāks atbalsta savu paša bērnu un jauniešu.”

“Saskarsmē ar jauniešu ir jāpauž cieņa, izvairoties no aizspriedumiem, sarkasma, spriedumiem un piezīmju izteikšanas. Ja pret viņu izturas ar cieņu, paaugstinās arī jaunieša pašcieņa un pašapziņa. Kad jauniešs uztver bērnu tiesību aizsardzības speciālista vai sociālā darbinieka pozitīvu attieksmi pret savu personību, tas viņu iedvesmo daudz vairāk nekā tīri neitrālas vai formālas attiecības. Cieņpilna runa un gādīga attieksme uzlabo jaunieša pašcieņu un pašapziņu, kas ir neaizstājams pamats jaunieša attīstībai, neatkarībai un atbildībai.”

“Bērnu tiesību aizsardzības speciālista uzdevums ir iepazīt konkrēta jaunieša vajadzības, vēlmes un īpatnības, iepazīt jaunieša sociālo tīklu un vides apstākļus, kā arī palīdzēt novērst riskus, kas var kavēt viņa attīstību, patstāvību un pilnvērtīgu līdzdalību sabiedrībā.”

2018.gadā Igaunijā tika pieņemti grozījumi **Sociālās labklājības likumā**, kas noteica likumisko ietvaru, kā valstī ir organizējama un nodrošināma pēcaprūpe jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes. Pirms šiem likuma grozījumiem pēcaprūpes jautājums nebija normatīvajā regulējumā noteikts, šāda pieeja bija tikai SOS BC organizācijas ietvaros. Valdība likuma grozījumu izstrādes procesā vērsās pie Igaunijas SOS bērnu ciematu asociācijas, jo atzina tās lietoto pieeju par pietiekami veiksmīgu praksi, lai pārņemtu to valsts līmenī un iestrādātu likumā. Igaunijas SOS bērnu ciemati savukārt savā pēcaprūpes praksē balstījās uz starptautiskās SOS bērnu ciematu organizācijas izstrādātajām vadlīnijām, kas tagad daļēji ir pārņemtas arī Igaunijas normatīvajā regulējumā.

Normatīvajā regulējumā ir noteikts pakalpojumu ietvars. Pēcaprūpē skaitās tikai tie jaunieši, kas mācās. Ja jaunietis no audžuģimenes vai SOS bērnu ciemata aprūpes turpina iegūt izglītību, viņam ir tiesības saņemt pēcaprūpes atbalstu. Gandrīz visi pēcaprūpes pakalpojumi ir cieši saistīti ar to, **vai jaunietis turpina izglītības iegūšanu – tas ir galvenais pēcaprūpes saņemšanas priekšnoteikums.** Ja jaunietis pēc pilngadības sasniegšanas turpina mācīties, viņam ir valsts garantēts pēcaprūpes atbalsts. Ja mācības neturpina – pēcaprūpes atbasts netiek nodrošināts.

Valsts ir noteikusi minimālo pēcaprūpes pakalpojumu grozu, bet katra pašvaldība var izveidot vēl arī savus pakalpojumus jauniešiem. Praksē pakalpojumu klāsts dažādās pašvaldībās būtiski atšķiras.

Saskaņā ar valsts regulējumu pašvaldības minimālo pakalpojuma grozu jauniešiem, kas mācās, veido:

- 1) pašvaldības nodrošināts mājoklis;
- 2) ikmēneša naudas līdzekļi personīgiem izdevumiem 240 EUR apmērā;
- 3) citi jauniešiem individuāli nepieciešami pakalpojumi.

Viens no **vispopulārākajiem un augstāk novērtētajiem pakalpojumiem ir atbalsta personas pakalpojums.** Šo pakalpojumu iepirkuma rezultātā nodrošina nevalstiskas organizācijas. Par jaunieša atbalsta personu var būt jebkurš cilvēks pēc paša jaunieša izvēles – tas var būt vai nu jauniešiem iepriekš nepazīstams cilvēks, vai arī jau agrāk pazīstama persona, piemēram, agrākais aprūpētājs, pedagogs no jauniešu mājas u.tml. Jaunieša atbalsta personai atlīdzību maksā no valsts budžeta. Ja jaunietis par savu atbalsta personu izvēlas, piemēram, SOS mammu, tad viņa slēdz līgumu ar valsts iepirkumā uzvarējušo NVO, lai ar tās starpniecību saņemtu atlīdzību par jaunieša atbalsta personas pienākumu pildīšanu. Sākotnēji normatīvais regulējums noteica, ka par jaunieša atbalsta personu nevar būt jauniešiem pazīstama persona. Tomēr drīz vien prakse pierādīja, ka šāda pieeja praksē nedarbojās. Šobrīd jaunietis pats var izvēlēties savu atbalsta personu. Šis pakalpojums ir ļoti elastīgs un pielāgojas katra jaunieša vajadzībām un personībai.

Ja jauniešiem ir nepieciešami plašāki atbalsta pakalpojumi, tos nodrošina pašvaldība. **Ja jaunieša pašvaldība ir vāja, tad tā nenodrošina pienācīgu atbalstu tiem jauniešiem, kas nemācās.** Nereti tad jaunietis saņem briesmīgu dzīvokli, un turklāt arī vēl nav nekāda cita atbalsta. Praksē tā var būt pilnīga katastrofa.

Saņemt pēcaprūpes atbalstu Igaunijā var jaunieši, kas mācās un nāk vai nu no audžuģimeņu vai SOS bērnu ciematu / institucionālās aprūpes. Šiem jauniešiem tās ir noteiktas kā tiesības. **Arī jauniešiem no aizbildnības ir iespējas saņemt pēcaprūpes pakalpojumus, taču tas ir atkarīgs no konkrētās pašvaldības iespējām un pretimnākšanas** – katrā konkrētā gadījumā jārunā un jāvienojas par to ar pašvaldību. Jauniešiem no aizbildnības tās ir definētas kā “iespējas” nevis garantētās tiesības.

Ārpusģimenes aprūpe beidzas, jauniešiem sasniedzot 18 gadu vecumu. **Ja jaunietis mācās, viņš saņem pēcaprūpes pakalpojumus līdz 25 gadiem.** Ja jauniešiem ir 18 gadi, bet viņš neturpina mācības, tad pašvaldība sniedz viņam atbalstu līdz 21 gada vecumam.

Normatīvajā regulējumā nav noteikts vecums, no kāda jauniešs jāsāk gatavot patstāvīgai dzīvei. Taču ir paredzēts, ka **jauniešiem saistībā ar gaidāmo patstāvīgas dzīves uzsākšanu tiek veidots individuālās attīstības plāns.**

Jaunieša individuālās attīstības plāna un citu ar jauniešu/bērnu saistīto lietu galvenais iniciators un virzītājs ir pašvaldības bērnu tiesību aizsardzības speciālists. Individuālā attīstības plāna veidošanā piedalās trīs puses: aprūpētājs (galvenā persona), pašvaldība un pats jauniešs.

Igaunijā ir ieviesta **tiešsaistes datubāze, ko lieto visi bērnu tiesību aizsardzības speciālisti**, t.sk., ievada tur informāciju par bērnu/jauniešu. Bērnu individuālās attīstības plāna veidošanu nosaka īpaša metodoloģija pašvaldībām.

SOS bērnu ciematu organizācija savā aprūpē esošiem bērniem veido ikgadējo bērna individuālās attīstības plānu. Šādus plānus veido tik ilgi, kamēr vien jauniešs ir SOS BC pēcaprūpē (faktiski līdz brīdim, kad jauniešs kļūst pilnībā patstāvīgs).

Individuālās attīstības plāni tiek veidoti arī jauniešiem audžuģimenēs, bet šajā aprūpes formā tas nav tik fokusēti. Audžuģimenēs dzīvojošo jauniešu individuālās attīstības plānu veido pašvaldība. Tas faktiski ir atbildības trijstūris: bērnu tiesību aizsardzības speciālists – audžuģimene – jauniešs.

Jauniešiem no aizbildnības individuālās attīstības plāns netiek veidots. Aizbildnis ar noteiktu regularitāti iesniedz atskaiti tiesai par materiālā atbalsta (240 EUR) izlietojumu un jauniešim sniegto atbalstu.

Bērnu tiesību aizsardzības speciālisti, kas strādā pašvaldības Sociālās labklājības dienestā, vada bērna lietu/ ir konkrētā gadījuma vadītāji. Šie speciālisti attiecīgi arī strādā ar jauniešiem līdz pat 25 gadiem, ja vien jauniešim ir nepieciešams atbalsts. **Jauniešs savu bērnu tiesību aizsardzības speciālistu pazīst jau ilgstoši, jo ar bērna lietu strādā viens speciālists.** Liels izaicinājums šajā ziņā ir augstā kadru mainība. Prakse pierāda, ka īpaši veiksmīgi gadījumi ir tieši tie, kad bērnu tiesību aizsardzības speciālists ar bērna lietu ir strādājis jau ilgstošu laika posmu, bērns šo speciālistu pazīst un viņam uzticas. **Normatīvais regulējums nosaka maksimālo visu bērnu skaitu uz vienu bērnu tiesību aizsardzības speciālistu noteiktā teritorijā – tie ir 1 000 bērni.**

Agrāk Igaunijā bija sistēma, ka jauniešiem, uzsākot patstāvīgu dzīvi, tika piešķirts arī vienreizējais pabalsts patstāvīgas dzīves uzsākšanai. Šobrīd šāda veida **vienreizēji pabalsti netiek izmaksāti.** Šī sistēma tika aizstāta ar sistēmu, kas mudina jauniešus mācīties un tikai pie šī nosacījuma jauniešs saņem atbilstošu atbalstu.

Šobrīd jauniešs, kas atrodas pēcaprūpē un mācās, saņem līdzekļus 240 EUR apmērā mēnesī. Šie līdzekļi ir paredzēti pārtikas, apģērba iegādei, veselības aprūpes pakalpojumiem, brīvā laika pavadīšanai. Šos līdzekļus ieskaita jaunieša kontā. Tā ir viņa personīgā nauda.

Ja jauniešs dzīvo jauniešu mājā un mācās, viņš saņem šos 240 EUR mēnesī. Ja jauniešs izlemj pārtraukt mācības, tad viņam jādodas prom no jauniešu mājas, jāsāk patstāvīga dzīve un viņš arī vairs nesaņem šos līdzekļus. Tā ir motivācija turpināt mācības.

Igaunijā ļoti labi darbojas:

- 1) jauniešu atbalsta personas pakalpojums,
- 2) *pair-to-pair* pakalpojums (īpaši apmācīti jaunieši ar ārpusģimenes aprūpes un pēcaprūpes pieredzi ir “pārinieki” jauniešiem pēcaprūpē),
- 3) atbalsta grupas pakalpojums, ko vada psihologs + jauniešs ar ārpusģimenes aprūpes pieredzi.

Šie **pakalpojumi ir pieejami visā Igaunijā un ir valsts finansēti**. Katru gadu tiek rīkots iepirkums un **iepirkuma uzvarētājs – nevalstiska organizācija – tos nodrošina**. 70% no finansējuma par šiem pakalpojumiem nāk no valsts budžeta.

Tā kā visa pēcaprūpes atbalsta sistēma ir saistīta ar mācībām kā atbalsta saņemšanas kritēriju, arī šos atbalsta pakalpojumus nesaņem jaunieši, kas nemācās. **Dažkārt jaunieši no ārpusģimenes aprūpes nevar mācīties objektīvu iemeslu dēļ (veselības problēmas u.c.). Tāpēc būtu labi, ja jaunieša atbalsta persona būtu arī tiem jauniešiem, kas nemācās un nav pēcaprūpē.**

Jaunietim sasniedzot 18 gadu vecumu, pašvaldībai ir pienākums individuāli izvērtēt jaunieša situāciju un vienoties par jaunietim labāko pēcaprūpes risinājumu, ja jaunietis turpina mācīties. **Ja jaunietis pēc pilngadības mācās, viņš var izvēlēties palikt dzīvot pie iepriekšējā aprūpētāja** (piem., SOS bērnu ciematā vai audžuģimenē). Šādā gadījumā pašvaldība slēdz līgumu ar SOS bērnu ciematu vai audžuģimeni. Var būt arī risinājums, ka jaunietis nepaliek pie iepriekšējā aprūpētāja, bet pārceļas dzīvot citur, piemēram, uz savu īrētu dzīvokli, pie draugiem, izglītības iestādes kopmītnēm - tad pašvaldība slēdz līgumu ar jaunietai vai dzīvojamo telpu īpašnieku.

Jaunieša mājoklis pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas var būt gan pašvaldības piešķirts dzīvoklis, gan dzīvoklis sociālajā mājā, gan izglītības iestādes kopmītne, jauniešu māja, dzīvesvieta, kur jaunietis dzīvoja ārpusģimenes aprūpes laikā (audžuģimene, aizbildnis, SOS bērnu ciemats). **Jaunietim mājokli nodrošina un apmaksā pašvaldība**. Praksē gandrīz vienmēr jaunietim turpināt dzīvot pie iepriekšējā aprūpētāja sanāk lētāk.

Prakse rāda, ka nereti pašvaldības piedāvā jauniešiem tikai dzīvokli sociālajā mājā, kur mēdz būt jaunietim nelabvēlīga vide un/vai ļoti nolaistus un dzīvošanai nepiemērotus dzīvokļus. Tāpēc jaunieši dod priekšroku palikt pie iepriekšējiem aprūpētājiem. Ja jaunietis dodas studēt augstskolā, tad parasti dzīvo kopmītnēs un to maksu apmaksā pašvaldība.

Jaunieši ar garīga rakstura traucējumiem parasti dzīvo jauniešu mājās un pēc tam dodas uz speciālām institūcijām – grupu mājām (līdz 6 personām). Taču praksē grupu māju skaits valstī ir nepietiekams.

Tāpat arī ir skaidrs, ka **jaunieša individuālajām vajadzībām vienmēr un visos procesos jābūt fokusā**, bet praksē diemžēl tā notiek ne vienmēr.

Uzsākot nodarbinātību, jaunieši no ārpusģimenes aprūpes var izmantot dažādas kopējās, tai skaitā jauniešiem paredzētās atbalsta iniciatīvas.

Valsts sistēmas galvenie pozitīvie elementi:

- **jaunieši paši brīvi var izvēlēties savu atbalsta personu;**
- **jaunieši var izvēlēties savu dzīvesvietu, t.sk., paliekot dzīvo pie iepriekšējā aprūpētāja līdz mācību pabeigšanas brīdim.**

VĀCIJA

Kopējais iedzīvotāju skaits: 83,1 miljoni (2019. gads; <https://www.destatis.de/EN/>);

Bērnu un jauniešu skaits (vecumā no 0 līdz 20 gadiem): 15,29 miljoni jeb 18,4% no iedzīvotāju kopskaita;

Bērnu skaits alternatīvajā aprūpē: 235000 (2018; <https://www.brueckensteine.de/en/>);

Jaunieši, kas uzsāk patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes: nav datu;

Kopējais bezdarba līmenis: 4,4% (2019);

Jauniešu bezdarbs (vecumā no 15 līdz 24 gadiem): 5,4% (2019; <https://www.statista.com/statistics/812019/youth-unemployment-rate-in-germany/#?text=Youth%20unemployment%20rate%20in%20Germany%20in%202020&text=In%202020%2C%20the%20estimated%20youth%20unemployment%20rate%20in%20Germany%20was%20at%205.29%20percent.>);

Jaunieši, kas nav iesaistīti izglītībā, nodarbinātība vai apmācība (NEET): 5,9% (2018; <https://www.indexmundi.com/facts/germany/indicator/SL.UEM.NEET.ZS>)

Par bērnu un jauniešu, kuri nevar dzīvot savā bioloģiskajā ģimenē, aprūpi Vācijā atbild vietējais Bērnu labklājības dienests (*Jugendamt*), kas ir pilsētas vai rajona aģentūra. Visbiežāk bērni nonāk audžuģimenēs. Savukārt pusaudži un jaunieši biežāk dzīvo jauniešu grupu mājās (*Wohngruppe*). Grupu māju pakalpojumu parasti nodrošina nevalstiskas organizācijas. Liela daļa bērnu un jauniešu audžuģimenēs un grupu mājās nav bāreņi, bet vecāku bērni, kuri par viņiem dažādu iemeslu dēļ nevar parūpēties.

INTERVIJA ar ārpusģimenes aprūpes ekspertu

Tiešsaistes intervijā saruna risinājās par svarīgākajiem ārpusģimenes aprūpes jautājumiem jauniešiem Vācijā.

Sociālās palīdzības pieejamību Bērniem un jauniešiem nosaka federālajā līmenī - tā ir Sociālā likuma astotā daļa / Bērnu un jauniešu likums (vācu val. - *Sozialgesetzbuch (SGB) - Achtes Buch (VIII) - Kinder- und Jugendhilfe*; https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_8/). Šis likums nosaka, ka visiem jauniešiem atkarībā no viņu vajadzībām ir tiesības saņemt palīdzību līdz 21 gada vecumam un, individuāli izvērtējot situāciju, palīdzību iespējams pagarināt līdz 27 gadu vecumam.

Šis likums attiecas arī uz ārpusģimenes aprūpi. Jauniešiem ir tiesības saņemt aprūpi līdz 18 gadu vecumam, bet pirms 18 gadu vecuma jauniešiem var rakstīt iesniegumu un pieprasīt aprūpi pagarināt līdz 21 gadam, paskaidrojot lūguma iemeslus. Tālākā palīdzības forma, pakalpojumu un atbalsta apmērs ir atkarīgs no katras federālās zemes, apgabala un pašvaldības. **Pakalpojuma pieejamību nosaka valsts, bet īsteno katra pašvaldība, atkarībā no savām iespējām.**

Valstī nepastāv atšķirīgas pieejas, kā tiek skatīts atbalsts patstāvīgas dzīves uzsākšanai jauniešiem no audžuģimenēm, aizbildnības vai aprūpes institūcijām - viss ir atkarīgs no konkrētā Bērnu labklājības dienesta un finansējuma piesaistes iespējām.

Nav noteikts konkrēts vecuma limits, kad būtu jāuzsāk plānot patstāvīgu dzīvi. **Vācijā sociālais darbs ir labi attīstīts. Parasti katra bērna un jaunieša situācija tiek skatīta individuāli un tiek sagatavots individuāls attīstības plāns atkarībā no konkrētās situācijas un vajadzībām.** Praksē parasti konkrēti uzdevumi patstāvīgās dzīves uzsākšanas plānošanai tiek uztādīti, sākot no 9. un 10. klases. (Vācijā obligātā skolas izglītība ir 10 klases vai līdz 18 gadiem.) **Galvenais mērķis ir jaunieša veiksmīga integrācija darba tirgū un sabiedrībā.** Sociālais darbinieks strādā pēc savas profesijas standartiem

un metodikas. Liela nozīme ir jaunieša līdzdalības nodrošināšana un veiksmīga starpprofesionāļu komanda.

Ja bērns vai jauniešs nonāk sociālo pakalpojumu saņēmēja lomā, viņam **vienmēr tiek izstrādāts individuālās attīstības plāns. Jebkuru mērķu un uzdevumu izvirzīšanā vienmēr tiek iesaistīts bērns/jauniešs**, viņš vienmēr piedalās gadījuma vadīšanas sapulcēs, kurās piedalās arī Bērnu labklājības dienesta sociālais darbinieks, vecāki vai aizbildnis un citi pēc vajadzības piesaistīti profesionāļi. Bērnu labklājības dienests ir galvenais dokumentu turētājs un procesa vadītājs, tad atbildīgais darbinieks no pakalpojumu sniedzēja puses (grupas dzīvokļa, projekta, audžuģimenes utt.). Katrai pusei tiek definēti noteikti uzdevumi.

Parasti jaunieša dzīves gaitām seko līdz sociālais darbinieks no Bērnu labklājības dienesta, kura uzmanības lokā bērns jau ir no mazotnes. Viņš ir arī pastāvīgā kontaktpersona, jauniešim uzsākot patstāvīgu dzīvi. Bērnu labklājības dienests tiek piesaistīts atkarībā no ģimenes vai aizbildņa pieraksta adreses. Vācijā sociālie pakalpojumi parasti tiek pirkti no dažādiem pakalpojumu sniedzējiem, tāpēc būtiska ir Bērnu labklājības dienesta pārstāvja spēja piesaistīt un monitorēt pakalpojumus. Otrs iespējamais cilvēks ir aizbildnis (ja jauniešim tāds ir). Aizbildņu sistēma Vācijā ir profesionalizēta, aizbildnis tiek nozīmēts no Bērnu labklājības dienesta un seko bērna attīstībai tik ilgi, cik šī palīdzība tiek apstiprināta.

Finansiālais atbalsts jauniešiem, kuri uzsāk patstāvīgu dzīvi (piem., pabalsti) katrā federālajā zemē un arī pašvaldībā tiek noteikti atsevišķi, atkarībā no vispārējā labklājības līmeņa, bet, kā uzskata eksperts, **kopumā jauniešiem tie ir pietiekami.** Katrai pašvaldībai ir pienākums arī palīdzēt jauniešim ar dzīves vietas atrašanu un apmaksu.

Eksperts uzsver, ka: ***“Galvenais priekšnoteikums veiksmīgam procesam, lai sagatavotu jaunieši patstāvīgas dzīves uzsākšanai, ir individuāla pieeja un vajadzību analīze. Veiksmīgi darbojas iespēja pakalpojumu pagarināt vismaz līdz 21 vai pat līdz 27 gadu vecumam. Tas dod laiku jauniešiem nobriest psiholoģiski, apgūt profesiju un nostabilizēties darba tirgū.”***

Atbildot uz jautājumu “Vai jauniešim ir iespēja palikt dzīvot audžuģimenē arī pēc 18 gadu vecuma un vai šajā gadījumā audžuģimene saņem kādu materiālo atbalstu?”, eksperts stāsta, ka: ***“Apmēram 40 % no visiem audžuģimenēs ievietotajiem bērniem pusaudžu vecumā aprūpi turpina jauniešu grupās vai jauniešu mājās. Bet ja jauniešs paliek audžuģimenē līdz 18 gadu vecumam, tad jau apmēram 6 mēnešus pirms 18 gadu vecuma sasniegšanas ir iespēja kārtot palīdzības pagarinājumu un saņemt nepieciešamo atbalstu, lai bērns paliktu audžuģimenē.”***

Jauniešiem ar viegliem garīga rakstura traucējumiem ir pieejami nelieli grupu dzīvokļi un dzīvokļi ar atbalsta personu. Tāpat arī iespējams iegūt aizbildni, kurš palīdz tieši juridisku jautājumu kārtošānā.

Jautāts par labās prakses piemēriem, eksperts uzsver: ***“Pirmais kvalitātes garants ir atbilstoši katra bērna individuālajām vajadzībām izstrādāts pakalpojumu grozs un atbalsts dzīvesvietas nodrošināšanā. Tāpat arī iespēja noteiktās situācijās saņemt atbalstu līdz pat 27 gadu vecumam.***

Ļoti veiksmīgs pakalpojums ir “Betreutes Wohnen” jeb pastāvīga dzīve ar atbalsta personu. Jauniešim tiek piedāvāts dzīvoklis ēkā, kur ir arī atsevišķs dzīvoklis, kurā uzturas profesionāls darbinieks. Šis speciālists, atbilstoši jaunieša vajadzībām, ir vai nu pieejams nepieciešamības gadījumā, vai nu sniedz atbalstu ikdienas pienākumu veikšanā, vai arī nodrošina kontroli. Šāds pakalpojums pieejams jauniešiem jau no 16 gadu vecuma.

Svarīgi ir individuālie pedagoģiskie projekti un profesionālu audžuģimeņu pieejamība individuāliem psiholoģiski un sociāli sarežģītiem gadījumiem.

Nozīmīgs ir atbalsts darba tirgū un profesijas apguvē. **Jaunietis var pieteikties pie vēlāmā darba devēja par mācekli, saņemt nelielu algu, bet turpināt saņemt arī atbalstu no sociālā dienesta.** Darba devējs apmāca jauniešu profesijas apguvē, un vēlāk viņam jau ir garantēta pastāvīga darba vieta.

Arī jauniešiem ar psiholoģiskas traumas sekām (ne tikai ar garīgo atpalcību) ir iespējams pēc pilngadības lūgt piešķirt legālo aizbildni, kurš palīdz tieši dažādu juridisku lietu kārtošānā.

Visa sociālo pakalpojumu sistēma ļoti lielā mērā ir balstīta uz individuālo pieeju.”

Vācijā darbojas arī dažādas organizācijas jauniešu atbalstam. Viena no tām - **Careleaver e.V.** (<https://www.careleaver.de/uber-uns/wer-sind-wir-und-was-wollen-wir/>) Tā ir pašu aprūpes beidzēju veidota organizācija, taču par tās biedriem var kļūt arī citi cilvēki. Mērķis – palīdzēt jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes īstenot savu potenciālu, iekļauties darba tirgū un sabiedrības dzīvē, palīdzēt viņiem veidot sociālos kontaktus, kā arī veicināt sabiedrības informētību par šīs mērķgrupas iespējām un problēmām, iesaistīt jauniešus pilsoniskajās aktivitātēs. Tiek rīkoti dažādi pasākumi, konferences, mājaslapā pieejami noderīgi informatīvi materiāli, sadarbības tīklā darbojas vairākas reģionālās grupas. (Interesanti, ka Vācijā plaši tiek lietots angļu valodas nosaukums “careleaver”.)

COVID-19 radītie ierobežojumi ir radījuši pārtraukumu jauniešu klātienes tikšanās organizēšanā, taču iepriekš bieži notika pasākumi. Piemēram “Tikšanās kopā ar draugiem” (<https://www.careleaver.de/wp-content/uploads/2018/10/Einladung.pdf>). Organizācija pandēmijas laikā izveidojusi arī finansiālā atbalsta fondu jauniešiem, kas nonākuši krīzes situācijā, vācot tam ziedojumus.

Mājaslapa <https://careleaver-online.de/> tiešsaistē piedāvā aktuālu informāciju un padomus jauniešiem par dažādām dzīves jomām. Te lejuplādējams arī informatīvs buklets jauniešiem viegli uztveramās izteiksmes formās – gan pilnais, gan kompaktais variants:

https://careleaver-online.de/wp-content/uploads/2020/02/careleaver_innen-hildesheim.pdf ; https://careleaver-online.de/wp-content/uploads/2018/01/careleaver_kompakt-auflage3_web1.pdf

Tāpat arī lejuplādējams ir informatīvs materiāls par jauniešu tiesībām (https://careleaver-online.de/wp-content/uploads/2020/07/Rechtflyer-Care-Leaver_final.pdf).

CARE-LEAVERS	
(1) 1. Schritt: Du bist ein Care-Leaver.	Seite 10
(2) 2. Schritt: Du suchst nach einer Wohnung.	Seite 11
(3) 3. Schritt: Du suchst nach einer Ausbildung.	Seite 12
(4) 4. Schritt: Du suchst nach einer Arbeit.	Seite 13
(5) 5. Schritt: Du suchst nach einer Partnerin oder einem Partner.	Seite 14
(6) 6. Schritt: Du suchst nach einer Familie.	Seite 15
(7) 7. Schritt: Du suchst nach einer Zukunft.	Seite 16

Līdzīgu atbalstu piedāvā arī dažādas reģionālas organizācijas, piemēram, Bādenes-Virtembergas reģionā dzīvojošiem jauniešiem informācija

pieejama mājaslapā <http://careleaver-bw.de/>. Te, piemēram, nelielā 6 minūšu **video tiek paskaidrotas jauniešu iespējas ārpusģimenes aprūpē un ceļš uz patstāvīgu dzīvi.** Šajā lapā speciālisti var iepazīties arī ar

interesantu pieredzi jauniešu atbalstam, ko kopīgā projektā īsteno divas ārpusģimenes aprūpes iestādes - *Martin-Bonhoeffer-Häuser (Tübingen)* un *Albert-Schweitzer-Kinderdorfs (Waldenburg)* – buklets atrodams te: <http://careleaver-bw.de/wp-content/uploads/2019/02/Leaving-Care-Wege-in-die-Selbst%C3%A4ndigkeit-begleiten-Einblicke-in-die-Werkstatt-zweier-Einrichtungen.pdf>

Bet Berlīnē darbojas **Familien für Kinder gmbH**, kas tieši audžuģimenēs augošo jauniešu atbalstam īstenoja trīs gadus ilgu projektu ar dažādām aktivitātēm un izveidoja mājaslapu <https://www.careleaver-kompetenznetz.de/>

ar intervijām, speciālistu rakstiem, ieteikumiem un padomiem. **Svarīgāko informāciju var atrast arī, piem. persiešu valodā.**

Interesanta ir arī iniciatīva **“BRÜCKENSTEINE CARELEAVER”** (<https://www.brueckensteine.de/>), kas vēlas uzlabot jauniešu iespējas, pārejot pastāvīgā dzīvē. *“2018. gadā Vācijā 235 000 bērnu un pusaudžu dzīvoja jauniešu mājās vai audžuģimenēs. Šī, iespējams, ir visintensīvākā iekaukšanās jauniešu dzīvē labklājības vārdā. Lielākajai daļai ir jādodas patstāvīgā dzīvē jau 18 gadu vecumā, un viņi ir vieni paši bez jebkāda ģimenes atbalsta. Pretstatā vidēji Vācijā jaunieši sāk tālākizglītību tikai 19,8 gadu vecumā un vecāku mājas atstāj vidēji 23,7 gadu vecumā. Gandrīz 80% studentu saņem finansiālu atbalstu no vecākiem.”*

*“Mūsu nosaukums ir »Brückensteinprojekte«. Tas burtiski nozīmē “tilta akmeņu projekti”. Mūsu projekti ir daudzpusīgi - tāpat kā izaicinājumi, ar kuriem saskaras aprūpi pametuši. Katrs projekts veicina labākas iespējas - **sniedzot individuālu atbalstu jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes, viņu pašorganizācijai vai profesionālu apmācībām.** Katrs partneris dod savu spēku. Tādā veidā tiek izveidots liels veselums: no tilta akmeņiem tiek uzcelts tilts.”*

“BRÜCKENSTEINE CARELEAVER” izvēle - "kopīgas darbības" metodes izmantošana. “Sarežģītas sociālās problēmas cilvēki nevar atrisināt vieni paši - nepieciešama starpnozaru sadarbība starp

daudzām organizācijām, kas darbojas saliedēti un koordinēti. Tādā veidā tiek apvienotas daudzas individuālās stiprās puses. Mūsu iniciatīvas partneru projekti ir atšķirīgi. Rezultāts ir visaptveroša pieeja, kurā katrs partneris var dot savu artavu un mācīties no citiem. “Brückensteine Careleaver” ir viena no

pirmajām kolektīvās ietekmes iniciatīvām Vācijā, kuras darbības joma ir valsts mēroga un tādējādi tā darbojas pārreģionālā līmenī.” To koordinē “Social Impact gGmbH”.

Viens no “tilta akmeņiem” jeb iniciatīvas projektiem ir “**House of Dreams**” jeb centrs jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes Drēzdenē. Tas ir pirmais kopienas centrs Vācijā, ko vada un kurā darbojas paši jaunieši, kas uzsākuši patstāvīgu dzīvi (<http://jugendhilferechtsverein.de/index.php/cl-zentrum>).

Careleaver Centrs Tīringenā (<https://www.careleaver-zentrum-thueringen.de/>) īsteno mazliet citu pieeju – tas ne tikai nodrošina atbalstu un konsultācijas jauniešiem, bet izglīto arī aprūpes speciālistus un veicina jauniešu interešu aizstāvību un politikas veidotāju informētību.

Savukārt projekts “**Careleaving in der Pflegekinderhilfe**” (<https://www.kompetenzzentrum-pflegekinder.de/projekte/careleaving-in-der-pflegekinderhilfe/>) domāts jauniešiem un audžuvecākiem. Bet “**Careleaver Weltweit**” dod iespēju arī jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes doties apmaiņas programmās uz ārzemēm (<https://www.kreuzberger-kinderstiftung.de/stipendien/careleaver-weltweit/>).

Lielbritānijas un Ziemeļīrijas **APVIENOTĀ KARALISTE (UK)**

Kopējais iedzīvotāju skaits: 66,8 miljoni (2019; <https://www.ons.gov.uk/>);

Bērnu un jauniešu skaits (vecumā no 0 līdz 14 gadiem): 10,9 miljoni jeb 17,3% no iedzīvotāju kopskaita (2014 <https://www.reference.com/world-view/many-children-u-k-ee41eb4a337dffa0>);

Bērnu skaits alternatīvajā aprūpē: sk.tekstā;

Jaunieši, kas uzsāk patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes: 10 000;

Kopējais bezdarba līmenis: 4,8% (2019);

Jauniešu bezdarbs (vecumā no 15 līdz 24 gadiem): 10,5%

(<https://www.indexmundi.com/facts/united-kingdom/youth-unemployment#SL.UEM.1524.NE.ZS>; 2018)

Jaunieši, kas nav iesaistīti izglītībā, nodarbinātībā vai apmācībā (NEET): nav datu

Četrās Apvienotās Karalistes valstīs - Anglijā, Ziemeļīrijā, Skotijā un Velsā - katrā ir sava bērnu aizsardzības sistēma un likumi, kas palīdz aizsargāt bērnus no vardarbības un pamešanas novārtā. Katrai valstij ir normatīvo aktu un prakses ietvars, katra ir atbildīga par savu politiku un likumiem, kas attiecas uz izglītību, veselību un sociālo labklājību. Lai arī bērnu aizsardzības sistēmas katrā valstī ir atšķirīgas, tās visas balstās uz līdzīgiem principiem. (<https://learning.nspcc.org.uk/child-protection-system>)

Runājot par bērniem ārpusģimenes aprūpē, te parasti lieto terminus “*looked after away of home children*” vai “*children in care*”. Tie ir bērni, kas dzīvo audžuģimenēs un bērnu ilgtermiņa aprūpes institūcijās, tai skaitā arī speciālo internātskolu un drošā modeļa aprūpē (“*secure units*”). Anglijā 2019. gada 31. martā ārpusģimenes aprūpē bija 78 150 bērni. 56% bija zēni. Lielākā daļa (39%) bija vecumā no 10 līdz 15 gadiem, 24% bija 16 gadus veci un vecāki un 18% bija vecumā no 5 līdz 9 gadiem. 5% bija jaunāki par gadu, bet 13% bija vecumā no 1 līdz 4 gadiem. Savukārt pavisam bija 44,450 audžuģimenes. (<https://www.capstonefostercare.co.uk/knowledge-centre/foster-care-statistics/>)

Par jauniešu, kurš uzsāk patstāvīgu dzīvi pēc ārpusģimenes aprūpes, parasti tiek uzskatīts 18 gadus vecs jauniešs, taču **daļa aiziet no aprūpes jau 16-17 gadus, kamēr citi vēlāk, pat līdz 25 gadu vecumam.** (<https://www.capstonefostercare.co.uk/knowledge-centre/what-is-a-care-leaver/>). Apvienotajā Karalistē ik gadus patstāvīgu dzīvi uzsāk apmēram 10 000 jauniešu; šis skaits pēdējos gados aug, līdz ar to jāparedz vairāk līdzekļu atbalstam.

Izveidotas dažādas kategorijas, atkarībā no tā, kopš kāda vecuma, cik ilgi un kāda veida ārpusģimenes aprūpē jauniešs bijis (<https://www.norfolk.gov.uk/children-and-families/care-leavers-local-offer/types-of-care-leaver>). **Saskaņā ar likumdošanu, vietējai pašvaldībai jauniešim jānodrošina atbalsts vismaz līdz 21 gada vecumam.** Anglijā un Velsā to nosaka [Children \(Leaving Care\) Act 2000](#), bet atsevišķa likumdošana ir Skotijā ([Children and Young People \(Scotland\) Act 2014](#)) un Ziemeļīrijā ([The Children \(Leaving Care\) Act \(Northern Ireland\) 2002](#)). Taču, ja jauniešs iegūst izglītību vai profesiju pilna laika mācību formā, vai arī viņam/viņai ir invaliditāte, atbalsts pieejams ilgāk. Tas ļauj jauniešiem iegūt koledžas vai universitātes līmeņa izglītību.

Tie, kuri bijuši audžuģimenēs, nereti turpina tajās dzīvot (“**Staying Put**” vienošanās starp pašvaldību un audžuvecākiem paredz šādu iespēju līdz 21 gada vecumam, audžuģimenei turpinot saņemt noteiktu finansiālu atbalstu), vai vismaz turpina saziņu ar saviem audžuvecākiem. Citiem tiek nodrošinātas alternatīvas izmitināšanas iespējas. Visi jaunieši turpina saziņu ar atbildīgajām bērnu aizsardzības institūcijām, kas turpina sniegt atbalstu. Organizācija “*The Fostering Network*” ir izveidojusi ieteikumu rokasgrāmatu par to, kā šo procesu vislabāk īstenot, ņemot vērā visu pušu intereses: <https://www.thefosteringnetwork.org.uk/policy-practice/practice-information/staying-put/staying-put-guidance>

Vietējo atbildīgo iestāžu pienākums ir katram jauniešim jau 15 gadu vecumā sākt izstrādāt tā saukto “Ceļa jeb Rīcības Plānu” (“*Pathway Plan*”, papildus jau esošajam aprūpes plānam jeb “*Care Plan*”), kurā, ņemot vērā katra individuālās vajadzības, tiek plānota patstāvības uzsākšana un nepieciešamais atbalsts pēc aprūpes pamešanas. Anglijā, Velsā un Ziemeļīrijā jauniešiem ir likumīgas tiesības arī uz personīgu konsultantu, kas palīdz pārejā uz patstāvīgu dzīvi.

“Ceļa Plānā” tiek iekļauta informācija par to, kā vietējā pašvaldība sniegs palīdzību dzīvesvietas nodrošināšanā, tālākās izglītības iegūšanā, finansu jomā un darba atrašanās. Tas atspoguļo jaunieša vēlmes, sociālās vajadzības, pieejamo finansiālo palīdzību un spēju dzīvot patstāvīgi. Personīgais konsultants nodrošina “Ceļa Plāna” ievērošanu, pārskatīšanu vismaz reizi sešos mēnešos un tā regulāru atjaunošanu līdz jaunieša 18 gadu vecumam.

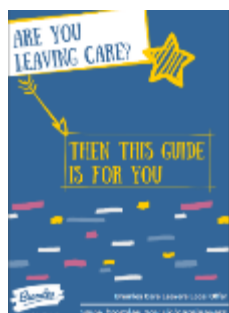
Likumā teikts, ka **aprūpes beidzējiem ir tiesības iepazīties ar visu informāciju, kas par viņiem tiek vai tikusi rakstīta**. Tas ietver arī sociālo pakalpojumu lietas. Jaunieši var pieprasīt piekļuvi savām lietām, sazinoties ar vietējo pašvaldību.

Lielbritānijā nedēļa no 26.oktobra līdz 2.novembrim šogad tiek atzīmēta kā National Care Leavers’ Week 2020 (#NCLW2020).

Jauki, ka daudzas pašvaldības **piešķir papildus naudas balvu jauniešiem kā dāvanu viņu dzimšanas dienā vai kādos lielākos svētkos** kā piem. Ziemassvētki vai Hanuka. Lieliski, ja iespējams arī vēl personiskāks sveiciens – kartiņa, telefona zvans vai e-pasts ar laba vēlējumu – kas dod sajūtu, ka kāds par tevi domā un atceras.

Ļoti noderīga ir likumdošanas noteiktā prasība (*Children and Social Work Act 2017*, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/16/contents/enacted>), ka jauniešiem katrā pašvaldībā jābūt pieejamai visai nepieciešamajai informācijai patstāvīgas dzīves uzsākšanai - tā sauktajam pašvaldības piedāvājumam jeb “*local offer for care leavers*”. Ir izveidota arī brošūra, kurā atrodami praktiski ieteikumi pašvaldībām par jauniešiem saprotama piedāvājuma izveidi (<https://careleaverpp.org/wp-content/uploads/2018/12/Guide-for-developing-a-local-offer-for-care-leavers.pdf>).

Piem., Londonas priekšpilsētas Bromlejas (kas ir viena no 32 Londonas daļām ar apm. 330 tk. iedzīvotājiem) piedāvājums ir atrodams pdf formāta bukletā uz 16 lapām viņu mājaslapā (<https://www.bromley.gov.uk/downloads/file/4669/care-leavers-guide>). Atbalstu jauniešiem piedāvā komanda

“*The 16+ leaving care team*”. Speciālisti veic vajadzību izvērtēšanu, individuālā Ceļa Plāna izveidi (nosakot mērķus un vērtējot sasniegto), **nodrošina jauniešiem personīgo konsultantu (Young Persons Advisor), palīdz ar dzīvesvietas nodrošināšanu brīvdienās u.c. jautājumos tiem jauniešiem, kuri, apgūstot izglītību, dzīvo mācību iestādes kopmītnēs**. Kā arī te darbojas “*Leaving Care Centre*”, kas sniedz atbalstu veselības, izglītības, nodarbinātības, profesionālās apmācības un dzīves prasmju jomās.

Savukārt Norfolkas grāfiste šo informāciju skaidro savā mājaslapā (<https://www.norfolk.gov.uk/children-and-families/care-leavers-local-offer>), uzskatāmi sadalot atbilstošās kategorijās – ienākumi, dzīvesvieta, veselība un labklājība, iesaiste sabiedrības dzīvē, izglītība, profesionālā apmācība un nodarbinātība, atbalsts un attiecības – un atbilstoši katram aprūpes veidam (kas ir samērā komplicēti).

Our Local Offer for Norfolk care leavers

The help you are entitled to, between the ages 16-25, when you leave our care.

Our Local Offer is a guide to the services and support available to you when you leave care.

It is a guide to the services and support available to you when you leave care. It is a guide to the services and support available to you when you leave care.

It is a guide to the services and support available to you when you leave care. It is a guide to the services and support available to you when you leave care.

It is a guide to the services and support available to you when you leave care. It is a guide to the services and support available to you when you leave care.

Money

How much money you are entitled to

Help with money

Recommendations

Get help with your education

Help with your education

How to get your passport

How to get your passport

How to get your passport

Getting involved

Get involved in your community

Get involved in your community

Daudzas pašvaldības šīs lapas veido atraktīvas, jauniešus uzrunājošas, tāpat arī tiek veidotas un uzturētas arī **Facebook** un **Instagram** vietnes gan ar dažādu informāciju, gan arī ar pašu jauniešu pieredzes stāstiem. Piem., Somerset: <https://www.somersetcareleavers.org.uk/>; <https://www.instagram.com/somersetleavingcare/>; <https://www.facebook.com/SomersetLCS/>

Daudzas pašvaldības piedāvā arī kopīgu, visiem jauniešiem piemērotu informāciju par izglītību, darbu, drošību, dažādiem vietējiem pakalpojumiem, iekļaujot arī papildus ziņas piem. jauniešiem no aprūpes, ar īpašām vajadzībām, etnisko vai seksuālo minoritāšu pārstāvjiem, jaunajiem vecākiem u.tml. Tāda, piem., ir Viganas pašvaldības mājaslapa ar "Izdzīvošanas rokasgrāmatu" jauniešiem (<https://www.wigan.gov.uk/LINC2/Survival-Guide/Survival-guide.aspx>)

Šim noteikti būtu jābūt vienam no lūgumiem, ierosinājumiem vai pat prasībai visām Latvijas pašvaldībām pēc nākamā gada administratīvās reformas – kā vienu no pirmajiem soļiem **izveidot savās mājaslapās viegli uztveramas un saprotamas sadaļas ar vietējo atbalsta piedāvājumu un kontaktiem tieši jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes, un regulāri šo informāciju aktualizēt.**

Ārvalstu pieredze liecina, ka **ar jauniešiem daudz efektīvāk ir sazināties tā, kā viņi to dara ikdienā – ar interaktīvu tehnoloģiju palīdzību.** Diemžēl informācija, kas tiek publicēta atbildīgo dienestu mājaslapās vai papīra formātā, bieži vien paliek neizmantota.

Piem., **Care Leavers APP** ir aplikācija, ko izmanto pašvaldības Apvienotajā Karalistē, lai sniegtu informāciju jauniešiem, kas gatavojas uzsākt patstāvīgu dzīvi. Tās izveidē piedalījušies jaunieši. (<https://www.focusgov.co.uk/projects>). Savukārt **Notts Next Steps** ir aplikācija, ko izmanto Notingemšīrā (var lejuplādēt te: <https://play.google.com/store/apps/details?id=uk.co.thisisfocus.clanottinghamshire&hl=en&gl=US>).

Lietotnes saturu katra pašvaldība var pielāgot savām vajadzībām. Pēc instalācijas tā darbojas arī **offline** režīmā gan iOS gan Android iekārtās. Tā piedāvā arī reālā laika apziņošanas sistēmu, dodot iespēju nosūtīt jauniešiem informatīvas īsziņas.

Ko tad piedāvā šādas lietotnes:

- o pakalpojumu saraksts: vietējās organizācijas, atbalsta grupas, koledžas, veselības centri, bibliotēkas un citi pakalpojumi jauniešu atbalstam;
- o pasākumu kalendārs - palīdz samazināt sociālo izolāciju;
- o pielāgojama informācija - padomu un norāžu sadaļas par dažādām tēmām, t.sk. mājokli, tiesības uz finansiālu atbalstu, naudas pārvaldīšanu, veselību un labklājību, gatavošanos patstāvīgai dzīvei;
- o mini adrešu grāmata svarīgu cilvēku kontaktinformācijas glabāšanai;
- o droša ziņojumapmaiņa un digitālu aptauju izveide un publicēšana, u.tml..

INTERVIJA ar ārpusģimenes aprūpes ekspertu

Tiešsaistes intervijā saruna risinājās par svarīgākajiem ārpusģimenes aprūpes jautājumiem jauniešiem vienā no 4 Apvienotās Karalistes valstīm - Skotijā.

Eksperts uzskata, ka Skotijā ir izstrādāta laba, bērniem draudzīga likumdošana: “Tāda tā ir jau kopš 1960tiem gadiem. Viena pozitīvā lieta ir **tiesības saņemt atbalstu un vietu, kur dzīvot, līdz 21 gada vecumam** – vai nu audžuģimenē vai radniecisko aizbildņu ģimenē vai kur citur. Tad ir otrs posms – **līdz 26 gadu vecumam jauniešiem ir tiesības saņemt dažādus pakalpojumus un atbalstu. Politika ir ļoti progresīva un ilgtermiņā domājoša. Taču praksē šo likumu ieviešana ir ļoti sarežģīta un tā arī atšķiras dažādos reģionos.** Pieaugušā dzīvi var uzsākt jau 16 gadu vecumā. **Veselības apdrošināšana ir nodrošināta līdz 21 gada vecumam.** Un tad līdz 26 gadu vecumam ir tiesības uz dažādiem pakalpojumiem.”

Pēc eksperta domām kopumā nav atšķirības, kāda veida ārpusģimenes aprūpē jauniešis bijis – visiem ir tiesības saņemt atbalstu gan pirms patstāvīgas dzīves uzsākšanas, gan arī dzīvojot patstāvīgi: “Piemēram, viņi cer, ka audžuģimenes atbalstītu jauniešus ar mājvietu un citādā veidā arī pēc 18 gadu sasniegšanas. Visa veida **ārpusģimenes aprūpes cilvēki tiek aicināti turpināt atbalstīt, jo tas ir veselīgi.** Bet tajā pašā laikā pēcaprūpes darbiniekiem (aftercare workers) ir uzdevums palīdzēt šiem jauniešiem ar tādām praktiskām lietām kā pieteikšanās studijām, darba atrašana u.tml.”

Runājot par vecuma limitu, kad būtu jāuzsāk patstāvīgas dzīves plānošana, eksperts stāsta: “Kultūras īpatnība ir tāda, ka **16 gados jaunieši jūtas tā, ka viņi ir pieauguši, viņiem ir apnikusi šāda veida dzīve un tad viņi vēlas uzsākt patstāvīgu dzīvi.** Un tas ir iespējams (ir tiesības, piem., uz mājokli). Profesionāļi gan cenšas viņus no tā atturēt. **Īpaši problemātisks ir vecums no 16 līdz 18, kad jaunieši domā, ka ir jau pieauguši un var par sevi atbildēt.** Sarežģītā daļa – jaunieši saņem atbalstu no 21 līdz 26 gadu vecumam, ja viņiem ir “atbilstošas vajadzības”. Visiem šiem jauniešiem it kā ir tiesības uz aprūpi un dažos rajonos viņi arī to “dabiski” saņem, taču ne visur vietējo pašvaldību darbinieki un sociālie darbinieki ir tik empātiski.”

Raksturojot gatavošanos patstāvīgai dzīvei, eksperts uzsver, ka tā tiek sākta jau agri: “**Ar katru bērnu strādā jau no mazotnes, izstrādājot un sekojot viņa aprūpes plānam** (“care plan”). Un katram jauniešiem, kurš atstāj aprūpi, **tiek izstrādāts arī tā sauktais ceļa jeb rīcības plāns** (“pathway plan”). Abi plānošanas procesi var pārklāties. Katram ārpusģimenes aprūpē nonākošam jauniešiem būtu jābūt izstrādātiem abiem plāniem ar “izmērāmiem” parametriem. Tas ietver ļoti praktiskas un nepieciešamas lietas kā ēst gatavošana, drēbju mazgāšana. To cenšas iemācīt jau līdz 16 gadiem, lai gan, protams, viņi saskaras ar savām grūtībām – attiecību dēļ bērniem no ārpusģimenes aprūpes ir bijušas mazāk iespēju apgūt šādas prasmes.”

Skotijā profesionāļi uzsver, ka **vissvarīgākā ir jaunieša emocionālā gatavība. Šī gatavība parādās ikdienišķu lēmumu pieņemšanā – vai, pieļaujot kļūdas, jauniešis spēj virzīties uz priekšu.** Praktiskās iemaņas ir svarīgas, bet vēl svarīgāks ir cilvēka emocionālais briedums. Tas ir tas, kas būs svarīgs, kad jauniešis būs sociāli izolētāks. “Katram ir savs individuālais aprūpes un pēcaprūpes plāns. Lēmumu, vai vēl ir nepieciešams atbalsts pēc 21 gada vecuma, pieņem, skatoties uz vajadzībām, kas redzamas plānā. Plāns, protams, ik pa laikam tiek atjaunots un no 16 gadiem sāk vairāk strādāt ar nākotnes plāniem (skola, darbs, iespējamais mājoklis). Ir noteikti standarti, kuriem atbilstot, var saņemt lielāku atbalstu. Piemēram, iestājoties universitātē, var saņemt arī studiju stipendiju.”

Individuālā plāna izveidē piedalās pats jauniešis, galvenais aprūpētājs (“primary caretaker”), atbildīgais sociālais darbinieks, arī cilvēks, kas atbildīgs par mājokļa sagādāšanu, varbūt arī universitātes pārstāvis (ja jauniešis dodas studēt) u.c. Jo vairāk cilvēku, jo vispusīgāks plāns, bet līdz

ar to arī process var būt sarežģītāks. **Tādēļ katram plānam individuāli tiek piemeklēti speciālisti – atkarībā no jaunieša vajadzībām. Šī ir tiešām uz personu centrēta plāna izstrādāšana.** Un līdz ar to ir vairākas kontaktpersonas, speciālisti, kas strādā ar jauniem un atbalsta viņu ceļā uz patstāvību. Svarīgi, ka **individuālā plāna izstrādē tiek pilnībā iesaistīti jaunieši** – viņi nosaka to, kā tiek plānota viņu dzīve un aprūpe. Tāpat arī jaunieši piedalās plāna pārskatīšanā, uzlabošanā un mainīšanā.

Jautāts par valstī noteiktajiem standartiem finansiālajam atbalstam jauniešiem, kuri uzsāk patstāvīgu dzīvi, eksperts atbild: **“Konkrētām institūcijām ir ar valsts likumu noteikti pienākumi sniegt atbalstu jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes. Šīs institūcijas ir sociālais dienests, izglītības iestādes u.c. Piemēram, universitātē jauniešiem jāsaņem bezmaksas vietu kopmītnēs un citus uzturēšanas pabalstus un nepieciešamos pakalpojumus. Daļu no tā finansē arī valsts, ne tikai universitāte. Pašvaldība finansē dzīvošanu kādā mājoklī (finansējums atkarīgs no pašvaldības). Ja izvēcies no šī mājokļa no 16 līdz 18 gadu vecumam, tad pašvaldībai jānodrošina iztikas minimums. Pēc 18 gadiem, ja nestrādā vai nestudē, arī vari pieteikties valsts finansiālam pabalstam. Ja uzsāc studijas universitātē vai koledžā, vari pieteikties stipendijai, kas var būt līdz 5000 mārciņām gadā. Arī naktsmītnēm jābūt nomaksātām – ja tās neapmaksā vietējā universitāte, tad to apmaksā pašvaldība. Covid-19 kontekstā ieviests arī finansiāls atbalsts 12 mēnešu (pilna mācību gada) garumā, nevis tikai studiju mēnešos. Tas sniedz finansiālu drošību. Vēl viena lieta, kas parādījusies Covid-19 kontekstā, pie kuras vēl tiek strādāts, ir **nodrošināts interneta pieslēgums un nepieciešamās ierīces studijām – dators, planšete.** Līdz 26 vecumam var arī nemaksāt “council tax” jeb īpašuma nodokli vietējai pašvaldībai.”** Likumā noteikts, ka jauniešiem no ārpusģimenes aprūpes, uzsākot patstāvīgu dzīvi, ir jānodrošina mājoklis, viņš nevar palikt bez mājām. Cik ilgi jauniešiem tiek nodrošināts mājoklis, ir atkarīgs no vietējās pašvaldības.

Arī cilvēki ar viegliem garīga rakstura traucējumiem tiek pamazām virzīti patstāvīgā dzīvē, kurā, piem., jau 25 gados viņiem var būt pašiem sava ģimene. Principā viņi saņem to pašu atbalstu, ko saņem citi jaunieši no ārpusģimenes aprūpes, un papildus vēl veselības aprūpes un rehabilitācijas pakalpojumus, kas viņiem ir nepieciešami, lai kļūt pēc iespējas neatkarīgāki no atbalsta.

Pēc eksperta domām, vissvarīgākais ir:

- “1. Pēcaprūpes atbalstam ir jābalstās uz stingriem pamatiem.**
- 2. Svarīgi nodrošināt, ka jaunieši var palikt dzīvot savās esošajās mājvietās vēl ilgāk – līdz vismaz 21 gada vecumam. Tātad jāpalielina vecums, kurā iedrošināt uzsākt patstāvīgu dzīvi.**
- 3. Nodrošināt lielāku finansiālu drošību, lai jaunieši neiedzīvotos nabadzībā.**
- 4. Veidot ilgtspējīgas attiecības, lai jauniešiem seko un palīdz viena un tā pati persona, kurai viņš jau uzticas.”**

Viņu “mantra” ir iedvesmot jauniešus un nodrošināt iespēju viņiem palikt aprūpē pēc iespējas ilgāk. Kā uzskata eksperts, **Skotijas atbalsta mehānismiem ir izdevies izmainīt nacionālo aprūpes naratīvu – to, kā cilvēki uztver aprūpi: “Ir padarīti redzami dažādi personiski stāsti, kas arī ir ietekmējuši valsts politiku. Bet, protams, arī mums ir problemātiski ar finansējumu, līderību un menedžmentu, profesionāļu apmācībām – pārmaiņu ieviešanu līdzšinējā darbībā. Jauni politiski aktīvi cilvēki raksta petīcijas, iestājas par turpmākām pārmaiņām. Visticamāk, ka tuvākajos 5-10 gados tās arī notiks, jo nav vairs atpakaļceļa. Kļūda, ko mēdzam pieļaut, ir domāšana, ka labāku likumu izveide uzreiz nozīmē padarītu darbu. Bet mums jādomā arī tālāk - kā likumus ieviest dzīvē, kā sagatavot speciālistus tikt ar tiem galā, kā sameklēt tiem resursus u. tml. lietas.”**

Jauniešiem pieejams arī dažādu labdarības organizāciju atbalsts. Apvienotajā Karalistē ir plašas un senas labdarības tradīcijas, ir daudz dažādu vietēju un nacionālu organizāciju, kuru piedāvājumā nav nemaz tik viegli orientēties. Te tikai daži piemēri.

The Capstone Care Leavers Trust (<https://www.capstonecareleaverstrust.org/>)

17-25 gadus veciem jauniešiem Anglijā un Velsā palīdz apmaksāt studiju maksu, iegādāties datoru un segt ceļa izmaksas nokļūšanai mācību iestādē, iegūt autovadītāja tiesības un iegādāties mēbeles un sadzīves tehniku dzīvesvietas iekārtošanai. Tomēr, kā tiek uzsvērts fonda mājaslapā, vispirms jāizmanto visas citas pieejamās oficiālās iespējas.

Savukārt labdarības organizācijas **BECOME** interneta mājaslapā pieejami dažādi resursu materiāli gan bērniem ārpusģimenes aprūpē, gan arī profesionāliem (<https://www.becomecharity.org.uk/for-young-people/care-factsheets/>). Katra no aktuālajām lapām ir tulkota piecās valodās – tās sociālie darbinieki un aprūpētāji var izmantot, atbalstot nepavadītus bēgļu bērnus, kuri ieceļo Lielbritānijā.

“Rees Foundation” (<https://www.reesfoundation.org/>) piedāvā dažādus atbalsta projektus – sākot no profesionālās orientācijas, mentoru atbalsta, palīdzības autovadītāja apliecības iegūšanā līdz pat īpaši organizātiem piedzīvojumu pārgājieniem brīvā dabā. Tā dibinātāja **Jan Rees Obe** pati ir audžumamma, viņa vairāk nekā 40 gadus ir veltījusi bērnu un jauniešu aprūpei Lielbritānijā. Viņas vīzija ir tāda, ka cilvēkiem, kuri pamet aprūpi, ir izveidoti atbalsta tīkli, un viņi netiek atstāti vieni, risinot dzīves problēmas: “Aprūpe nebeidzas 18, 21 vai 25 gados - kādam ir jābūt blakus, jā rūpējas un jāpalīdz.”

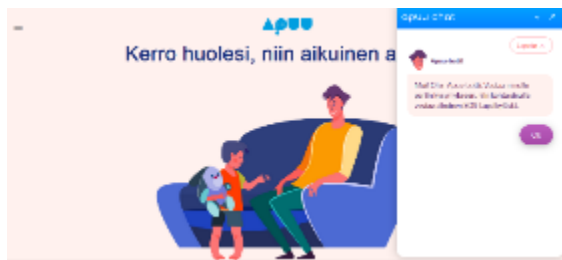

Vēl viena labdarības organizācija ir **The Care Leavers Association** (<https://www.careleavers.com/>). Tā apvieno pašu aprūpē bijušo cilvēku viedokļus un pieredzi, lai atbalstītu jauniešus, uzlabotu pašreizējo aprūpes sistēmu un mainītu sabiedrības attieksmi kopumā.

UN VĒL DAŽAS INTERESANTAS LIETAS....

SOMIJA - čatbots APUU

Lai arī šis konkrētais piemērs domāts citai auditorijai un citu problēmu risināšanai, čatbota pieeja būtu derīga arī jauniešiem pēc ārpusģimenes aprūpes Latvijā. Varbūt tas varētu darboties sasaistē ar Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas bērnu uzticības tālruni vai kā atsevišķs projekts, palīdzot uzzināt

nepieciešamo informāciju un piedāvājot pieejamo atbalstu? Varbūt pietiktu ar vienu apmācītu darbinieku, kas strādā dažas noteiktas stundas dienā tiešsaistē, plus atbildētu uz iesūtītajiem jautājumiem? Brīvprātīgo iesaiste?

Kad marta beigās Somijā izplatījās koronavīrusa pandēmija un valstī tika ieviesta ārkārtas situācija, SOS bērnu ciemati Somijā saprata, ka daudzi bērni paliek mājās izolēti kopā ar vecākiem, kas ne vienmēr spēj adekvāti tikt galā ar jauno stresa situāciju. Valstī par 30% samazinājās ziņojumu skaits par iespējamo apdraudējumu bērnu labklājībai (Somijā bērnu aizsardzības sistēma darbojas, balstoties uz pieaugušajiem, kas ir tuvu bērnam - skolotāji, skolas medmāsas, jauniešu konsultanti, sociālie darbinieki un policija, kuri jaunajā situācijā bērnu ikdienas dzīvē vairs nevarēja iesaistīties), bet toties ievērojami pieauga alkoholisko dzērienu patēriņš, kas radīja potenciālus riskus alkohola pārmērīgas lietošanas problēmu saasinājumam vecākiem (alkoholisma problēma ģimenē Somijā pašlaik jau ietekmē aptuveni 70 000 bērnu).

Veicot ātru tirgus analīzi, noskaidrojās, ka Somijā nav pieejamas iespējas, lai bērni vecumā no 7 līdz 12 gadiem varētu lūgt palīdzību bez pieaugušā atbalsta. Tika izveidots mobilās tērzēšanas pakalpojums **Apuu-chatbot** (www.apuu.fi), kas ir viegli izmantojams ar vienkāršu mobilo tālruni. Tas tika radīts četrās nedēļās, piesaistot profesionāļus (*Ninchat*) un bērnus, kuri pieder mērķa grupai. To nosauca par **Apuu**, kas somu valodā nozīmē "palīdzība". Apuu-tērzēšana tika reklamēta ar bērnu vidū populāru influenceru palīdzību, galvenokārt stāstot par to YouTube, TikTok un Instagram vidē, un arī plašsaziņas līdzekļos.

Apuu-tērzēšana ir domāta bērniem, kuri mājās jūtas nedroši vai apdraudēti un kuriem nepieciešama palīdzība. Pieaugušie, kas Apuu-tērzēšanā atbild bērniem, ir vai nu Somijas SOS darbinieki, vai apmācīti brīvprātīgie. Apuu-tērzēšana darbojas katru dienu no 9:00 līdz 22:00. Tas viss bija iespējams, pateicoties valsts finansējumam (70 000 EUR). Pirmo divu mēnešu laikā bija 4700 apmeklējumi un 2600 diskusijas ar bērniem, kuri saņēma palīdzību. Bērns var nākt tērzēt vairākas reizes vai palikt tur ilgu laiku, pirms jūtas pietiekami drošs, lai atklātu patieso nepieciešamību pēc palīdzības. Kopš maija sākuma darbinieki katru dienu tiešsaistē satiekas ar 50 līdz 70 bērniem. Bērnu vidū lielākās bažas ir radījis mobings un problēmas skolā. Bērni stāsta par fizisku un garīgu vardarbību mājās, vecāku agresivitāti un nevērību, palikšanu vienatnē. Daži no bērniem ir noraizējušies par vecākiem un vīrusu. Daži pat ir bijuši ar pašnāvības domām - piecos gadījumos nācies izsaukt ārkārtas palīdzību. Daudzos gadījumos čata darbinieki sākuši diskusijas ar skolas medicīnas māsām un sociālajiem darbiniekiem.

Vai jūs interesē dzirdēt vairāk? Vai tas varētu būt noderīgi arī jūsu valstī? Lūdzu, sazinieties ar Leena Poutanen, leena.poutanen@sos-lapsikyla.fi, mob.: +358 40 570 8298. Varat arī apmeklēt apuu.fi un sākt diskusiju angļu valodā, ja vēlaties pārbaudīt tērzēšanu.

KRIEVIJA

Labs resurss bērniem pēc ārpusģimenes aprūpes ir **labdarības fonds “Mūsu bērni”** (<https://detinashi.ru/campaign/v-bol-shoj-mir-2020/>). Tas īsteno dažādus projektus, lai palīdzētu jauniešiem no aprūpes institūcijām turpināt izglītību, apgūt profesiju, saņemt mentora atbalstu, sniedz medicīnisku un juridisku palīdzību jauniešiem, organizē brīvdienu pasākumus jauniešu izgaismošanai.

Viena no iniciatīvām – **tiešsaistē pieejama materiāla izdošana un aktualizēšana jauniešiem par patstāvīgas dzīves uzsākšanu** (tiek izdots kopš 2009.gada), kas tiek papildināts ar pašu jauniešu atbalstu un pieredzi. Šobrīd pieejama apjomīga 2014.gadā izdota **grāmata uz 336 lapām** https://detinashi.ru/wp-content/material/Putevoditel_po_samostoyatelnoi_gizni_universalnaya_chast_sm.pdf, tādā tiek aktualizētas arī atsevišķiem reģioniem.

Tāpat arī izveidota **darba burtnīca** jauniešiem, kur ir gan dažādi praktiski padomi, gan testi un uzdevumi ikdienas prasmju apguvei, vēl dzīvojot aprūpes institūcijā.

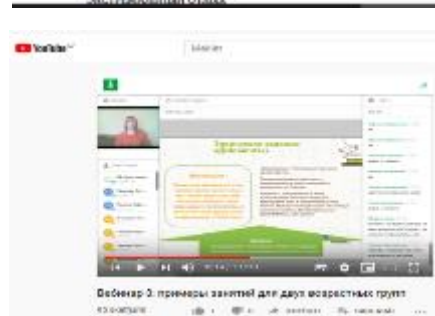
https://detinashi.ru/wp-content/material/Rabochaya_tetrad_k_putevoditelu_po_samostoyatelnoi_gizni.pdf
Izstrādāta arī **metodika pasniedzējiem**, kā strādāt ar šiem materiāliem, <https://detinashi.ru/wp-content/uploads/2017/04/Rukovodstvo-dlya-sajta.pdf>, tāpat arī izveidoti vairāki video vebināri **krievu valodā**, kas pieejami YouTube kanālā <https://detinashi.ru/o-fonde-2/materials/>

Tāpat arī krievu valodā kopš 2016.gada **par brīvu pieejama mobilā aplikācija “Dzīves gids”**, kurā gan var ātri apskatīt 11 tematiskas sadaļas ar visu vajadzīgo informāciju par valstī pieejamo atbalstu un dažādām dzīves situācijām (vienreiz lejupielādēta, tā strādā bez interneta), gan izmantot čata funkciju https://detinashi.ru/wp-content/material/guide_instruction.pdf - 48 stundu laikā tiek sniegta atbilde uz jebkuru iesūtīto jautājumu, kas var būt anonīms. Sīkāk ar aplikāciju var iepazīties vebinārā ierakstā:

<https://www.youtube.com/watch?v=GpysLbbEUnk&index=1&list=PLYW1FV2B8SgG5iOi7woqH9qZqrNJOQEBp>

В НАЧАЛЕ ПУТИ	8
ПЕРВЫЙ ПАСПОРТ САМЫЙ ПЕРВЫЙ ДОКУМЕНТ ТВОЯ ПРАВА ПЕРЕДВИЖЕНИЕ ПО ГОРОДУ, РЕГИОНУ И СТРАНЕ	
ТВОЙ ДОМ	42
КАК ПОЛУЧИТЬ ДА ПАРТНЕР КАК СДЕЛАТЬ ДОМ УЮТНЫМ КАК НЕ ДРОЖИТЬ ВЕДУ В ДОМЕ	
БЕЗОПАСНОСТЬ	88
КАК ПРАВИЛЬНО КАК ПРАВИЛЬНО ОБЩАТЬСЯ С ПОЛИЦИЕЙ	
ЗДОРОВЬЕ	110
КАК СОХРАНИТЬ ЗДОРОВЬЕ КАК ОБРАЩАТЬСЯ, ЕСЛИ ЧТО-ТО БОЛИТ	
ПИТАНИЕ	154
КАК ПРАВИЛЬНО ИНТЕРИРИТЬ ПРОДУКТЫ ПРОСТЫЕ РЕЦЕПТЫ НА КАЖДЫЙ ДЕНЬ КАК ПРАВИЛЬНО ВЕСТИ СЕБЯ В КАФЕ	
ОБРАЗОВАНИЕ	194
ПОЧЕМУ ТАК ВАЖНО ПОЛУЧИТЬ ПРОСЛЕДОВАТЕЛЬНОЕ КАКНЕ ИСТЬ ТРИИ ЧАСОВ ЗАВЕРШЕНО КАКНЕ ИСТЬ ФОРМА ОБРАЗОВАНИЯ	
РАБОТА	208
КАК НАЙТИ РАБОТУ КАК СОСТАВИТЬ РЕЗЮМЕ И ПРОЙТИ СОБЕСЕДОВАНИЕ КАК ПРАВИЛЬНО СФОРМИРОВАТЬ ДОКУМЕНТЫ ДЛЯ ИСТРАЖИТЕЛЯ РАБОТЫ	
ДЕНЬГИ	244
КАК ПРАВИЛЬНО СЕМЕРИТЬ ДЕНЬГИ КАК СПЛАНИРОВАТЬ СВОЮ БУДУЩЕ	
ПОКУПКИ	267
КАК ПРАВИЛЬНО ВУПИТЬ ОДЕЖДУ И ОБУВЬ КАК ПРОДУКТ ВЕЗ С СОБОМ ПОКУПКАМ	
ОБЩЕНИЕ	280
КАК ПОМОЧЬ САМОМУ СЕБЕ СПРАВЛЫТЬСЯ С СЛОЖНОЙ СИТУАЦИЕЙ ПУДЛОСНОМИ КАК ПОСТРОИТЬ И СОХРАНИТЬ ОТНОШЕНИЯ	
ОТДЫХ	310
ПЕДРОГОРОЙ ОТДЫХ КУЛЬТУРАЛЬНЫЙ ОТДЫХ	

Līdzīga pieeja būtu noderīga arī Latvijā, veidojot vienotu informācijas vietni, kur informāciju tiktu regulāri atjaunota un, iespējams, arī izstrādānot līdzīgu aplikāciju.

Iespējams, ka jau šodien aprūpes profesionāļiem arī Latvijā var noderēt arī izstrādātie materiāli pasniedzējiem krievu valodā.

STARPTAUTISKAS INICIATĪVAS

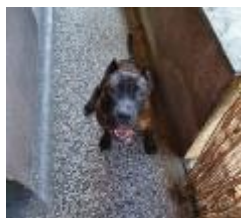
The Care Leavers Network (<https://www.careleavernetwerk.eu/care-leaver-network/>) ir **pirmais Eiropas sadarbības tīkls, kurā darbojas jaunieši, kas auguši institūcijās vai audžuģimenēs**. Viņu mērķis – gan sniegt palīdzīgu roku viens otram, gan arī uzlabot ārpusģimenes aprūpes sistēmu. Tajā šobrīd apvienojušies jaunieši no Itālijas, Īrijas, Anglijas, Rumānijas un Horvātijas (un te var lasīt viņu dzīves stāstus un pārdomas – <https://www.careleavernetwerk.eu/your-stories/>) bet tur noteikti būtu vieta arī Latvijai!

Viena no nesenākajām idejām – **virtuālā muzeja izveide**, kurā jaunieši tiek aicināti dalīties ar savām atmiņām par aprūpē pavadīto laiku. Katrs tiek aicināts iesūtīt zīmējumu, foto vai video un līdz 200 vārdus garu atmiņu stāstu. Visus tos var lasīt interneta vietnē <https://www.careleavernetwerk.eu/museum/>, bet te dažas no atmiņām:

“Manas mīlākās bērnības atmiņas ir šādas: esmu uzvilcis Supermena tērpu un pilnā ātrumā skrienu pa ceļu, iedomājoties, ka es tūlīt varētu pacelties un lidot. Vēlāk man bija liels izbrīns, uzzinot, ka arī Supermens ir bārenis, kas uzaudzis bez saviem īstajiem vecākiem.” (W., Īrija)

(Supermens ir izdomāts tēls, kurš pirmo reizi parādījās amerikāņu komiksu grāmatās trīsdesmitajos gados. Pēc leģendas, Supermens ir dzimis uz planētas Kriptons. Vēl pavisam mazu vecāki viņu nelielā kosmosa kuģī paspēja aizsūtīt uz Zemi brīdi pirms Kriptons tika iznīcināts dabas katastrofā. Amerikas laukos viņu atrada un pieņēma pie sevis vietējo lauksaimnieku ģimene, nosaucot par Klārku. Klārkam piemita dažādas pārcilvēciskas spējas, piemēram, neticams spēks. Audžuvecāki ieteica viņam izmantot savas spējas cilvēces labā, un viņš sāka cīnīties ar noziedzību.)

“Uzaugot aprūpē, es sapratu, ka, ja tu kādu mīli un vēlies, lai viņam vai viņai būtu labāk, tu esi gatavs darīt visu un cīnīties. Kad man bija 21 gads, es adoptēju pamestu suni. Man vissvarīgākais ir, lai viņa būtu laimīga, un man ir vienalga, cik daudz naudas vai laika es iztērēju. Rūpēties par kādu – tā ir brīnišķīga sajūta. Pretī tu saņem tik daudz prieka un piepildījuma. Ja esmu gatavs darīt tik daudz sava suņa labā, es tiešām nevaru saprast, kā vecāki atstāj novārtā vai pamet savus bērnus.” (T., Horvātija)

“Mana mīlā mugursoma, Tu ienāci manā dzīvē, kad man bija 10 gadi. Tevi atsūtīja kāda sveša ģimenes no Amerikas. Šajā mugursomā bija man piemērotas drēbes un citas lietas, kas man kā bērnam likās ļoti vērtīgas. Šajā mugursomā atradās lietas, kas radīja manu bērnību un lika man saprast, ka pastāv cita pasaule, jauna ģimene, kaut arī pavisam tālu, no attāluma. Šī mugursoma ienāca manā dzīvē kā ģimene. Lai gan es joprojām biju viena, šīs lietas mani iepriecināja un es sajutos vērtīga. Pēc tam, kad saņēmu šo mugursomu, man kļuva svarīgāka motivācija mācīties. Vēlāk es uzturēju sakarus ar šo ģimeni. Viņi kļuva par maniem tālajiem mentoriem. Turpmāk šāda mugursoma ienāca manā dzīvē katru gadu, motivējot mani kļūt par tādu cilvēku, par kādu esmu kļuvusi.” (G., Rumānija)

“Dzimšanas diena katram cilvēkam ir viena no skaistākajām dienām gadā, bet man tā ir arī cerību diena. Es katru gadu gaidu, ka šajā dienā man piezvanīs mana māte. Un viņa piezvana. Mani draugi mēģina mani piedzirdīt, lai redzētu, kurš pirmais piedziersies... Vienmēr uzvarētāja ir mana māte.” (M., Itālija)

I deserve better than this. After care to where? The day is near I'm getting worried, I'm turning eighteen I'll be out in a hurry. This is causing a great deal of stress, Why does the State want me out in a hurry? My Aftercare Worker has come to me twice, I don't really know him but I think it's nice. How can I live on my own. I still use the floor as my wardrobe. If I was able to live at home, Turning eighteen I wouldn't be out on my home. It's such a worry and getting near, Oh how I love my placement here. I wish I was sixteen again, Not a worry or my life up in the air. I've been moved around from place to place, Now I'm settled, I've found my place. Pleas Mr Social Worker leave me here, I've heard bad thing about those hostels and it's creating fear. What have I done wrong to be treated like this. The State is my parent and I deserve better than this.	Es esmu pelnījis ko labāku par šo. Kad aprūpe beigsies – kurp došos? Tā diena ir tuvu, es uztraucos, Man tūlīt būs astoņpadsmit, un ātri vien būšu ārā. Tas rada lielu stresu, Kāpēc valsts grib tikt no manis vaļā? Mans pēcaprūpes sociālais darbinieks divreiz bijis pie manis, Es tiešām viņu nepazīstu, bet šķiet, ka tas bija jauki. Kā gan es varēšu dzīvot patstāvīgi? Es joprojām izmantoju grīdu kā savu skapi. Ja es varētu dzīvot savās mājās, Pēc astoņpadsmit man nebūtu tās jāpamet. Es ļoti uztraucos, tas brīdis nāk tuvāk, Ak, kā es mīlu vietu, kur dzīvoju tagad. Es vēlos, lai man atkal būtu sešpadsmit, Nebūtu jāuztraucas, ka mana dzīve tūlīt apmetīs gaisā kūleni. Esmu tik bieži pārvietots no vienas vietas uz otru, Tagad esmu apmeties te, esmu atradis savu vietu. Lūdzu, sociālā darbinieka kungs, atstāj mani šeit, Esmu dzirdējis sliktu par hosteljiem, tie rada bailes. Ko es esmu darījis nepareizi, lai pret mani izturētos šādi. Valsts ir mans vecāks, un es esmu pelnījis ko labāku. (S., Īrija)
---	--

“Tagad būt mātei nozīmē tik ļoti izjust sāpes par to, ka man pašai mātes nebija. Ja neesmu kopā ar savu bērnu, manī rodas vesela emociju vētra. Kā gan tu varēji izvēlēties narkotikas, bet nevis mūs? Narkotikas, tās es atceros. Tu lietoji tās, lai aizmirstu savas sāpes – jo arī tev reiz nebija mātes...

ES PĀRTRAUCU ŠO CIKLU. Es esmu māte.” (C., Lielbritānija)

2020.gada sākumā Horvātijā, Zagrebā, tikās aprūpes beidzēji no 7 dažādām valstīm un, kopumā pārstāvējot 178 jauniešu viedokli, izstrādāja 10 ieteikumus, lai veidotu standartu, kuru vēlētos īstenot visās Eiropas valstīs bērnu aprūpē un aprūpes beigšanā. (Sk. <https://www.careleavernetnetwork.eu/care-leavers-network-europe-recommendations/>):

1. Katrai Eiropas valstij ir jānodrošina KATRAM, arī aprūpē esošam bērnam visas ANO Bērnu tiesību konvencijā noteiktās tiesības (<https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1150>; *Konvencija par bērna tiesībām* ir 1989.g.pieņemtā un 1990.g. spēkā stājusies ANO konvencija. Tai ir 196 dalībvalstis; no ANO dalībvalstīm konvenciju parakstīja, bet par dalībvalsti nav kļuvusi ASV.). Katram bērnam, kurš aug šķirts no ģimenes, jābūt tiesībām būt informētam, uzklausi un piedalīties lēmumos, kas ietekmē viņa dzīvi.

2. Katram bērnam ārpusģimenes aprūpē, pat ja viņam ir invaliditāte, atbilstoši saviem sapņiem ir tiesības izvēlēties starp profesionālo izglītību un universitāti. Katram jauniešim ir tiesības uz karjeras konsultantu / darba mentoru pirms nodarbinātības uzsākšanas un tās laikā.

3. Valstīm jānodrošina bezmaksas un pieejama medicīniskā aprūpe aprūpes beidzējiem. Visās Eiropas valstīs būtu jāaizliedz tādas procedūras kā garīga / fiziska vardarbība, narkotiku lietošana. Dzīve ar traumu ir notikums visa mūža garumā: psiholoģiskajam atbalstam jābūt pieejamam un bezmaksas visā dzīves laikā.

4. Visam aprūpes uzsākšanas un turpmākās aprūpes procesam Eiropā vajadzētu pēc iespējas veicināt attiecības ar izcelsmes ģimeni, taču nekad tās neuzspiest: nodrošināt bērnam iespēju augt kopā ar brāļiem un māsām, pakāpenisku atdalīšanos no bioloģiskās ģimenes ar atbilstošām tikšanās reizēm un palīdzību ģimenei. Ir svarīgi arī veidot ciešas attiecības ar sociālajiem darbiniekiem / pedagogiem, tāpēc valstīm būtu jāgarantē viņu stabilitāte.

5. Aprūpes beidzējiem vajadzētu būt pieejamam bezmaksas juridiskam atbalstam, īpaši attiecībā uz dokumentiem un identitāti. Katrai valstij ir jāvienkāršo birokrātija un jārada brīva piekļuve juridiskai palīdzībai, lai pēc iespējas ātrāk iegūtu nepieciešamos dokumentus. Turklāt dokumentu iegūšana varētu ļaut jauniešiem pārvietoties Eiropā, kā viņi vēlas, un bez ierobežojumiem īstenot savus sapņus. Aprūpi beigušo personas datiem, piemēram, informācijai par izglītību vai veselību, vajadzētu būt pieejamiem, lai aprūpes beidzēji paliktu aprūpes sistēmā un valdība šos datus varētu anonīmi izmantot aprūpes sistēmas darba uzlabošanai kopumā.

6. Katram aprūpējamajam bērnam jānodrošina zināma finansiālā drošība un piekļuve uzkrājumiem, kad viņi ir aprūpē un arī pēc aprūpes atstāšanas. Nodokļu un nodevu atbrīvojumi būtu jānodrošina visām Eiropas valstīm. Visām valstīm būtu jāpalīdz NVO ar finansiālu atbalstu, lai tās varētu strādāt ar aprūpes beidzējiem un profesionāļiem.

7. Pēc aprūpes, kad nav citu iespēju, katram jānodrošina droša un stabila mājvieta.

8. Gatavošanās patstāvīgai dzīvei jāsāk, tiklīdz katrs jauniešs ir tam gatavs. Katrā valstī jābūt nacionālai pēcaprūpes programmai, kuru var pielāgot katra aprūpes atstājēja īpašajām vajadzībām, pat ja šī persona ir nepilngadīgais bez pavadības. Šai programmai jānodrošina iespēja cilvēkam kļūt pilnībā patstāvīgam līdz 26 gadu vecuma sasniegšanai, nodrošinot visu nepieciešamo atbalstu (finansiālu, psiholoģisku ...).

9. Gan profesionāļiem, gan audžuģimenēm, gan pašiem aprūpētajiem bērniem jābūt obligātām un regulārām apmācībām par traumām, piekēršanos, garīgo veselību un bērnu tiesībām. Šīs apmācības jāvada profesionāļiem un cilvēkiem, kas paši bijuši ārpusģimenes aprūpē.

10. Katrā valstī jābūt politikām attiecībā uz bērniem. Par to atbildīgajiem politiķiem regulāri jātiekas ar aprūpē esošo bērnu pārstāvjiem un arī aprūpi pabeigušajiem. Katrai valstij ir jāpalielina izpratne, lai pārvarētu STIGMAS pret aprūpē esošajiem jauniešiem.

Organizācijas aktivitātēm var sekot arī Facebook lapā:
<https://www.facebook.com/careleaversnetworkeurope>

UN vēl pats pēdējais....

Šādi ilgu gadu izskatījās kādas pilsētas siena Poznaņā (Polija). Bet jau 2015.gadā *National Geographic Traveler* aptaujā par to balsoja kā par vienu no Polijas jaunajiem septiņiem brīnumiem. Kāpēc? Jo nu tā pati siena izskatījās pavisam savādāk. Šādi:

(<https://www.arrivalguides.com/en/Travelguide/Poznan/doandsee/3d-mural-srodka-122363>)

Telpiskā gleznojuma attēlota Šródkas rajona vēsture - var redzēt gan princi, kas to senos laikos dibinājis, gan zvaniķi, gan kaķi un miesnieka veikaliņu, aiz kura pat "izaudzis" koks. Krāšņais attēls atdarina pilsētas ielas pirms simts gadiem, iedvesmojoties no divdesmito gadu fotogrāfijas....

**Bet kā savu dzīvi pratīs un varēs izkrāsot katrs no jauniešiem,
kurš šobrīd ir ārpusģimenes aprūpē
vai nesen uzsācis patstāvīgu dzīvi?**

**Vai mūsu spēkos ir iedot viņiem "otas un krāsas" – atbalstu,
iedrošinājumu, zināšanas un prasmes – lai viņu izdomātais
dzīves zīmējums īstenotos ne mazāk krāšņs un iespaidīgs?**